

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ Μ/Υ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΤΕΧΝΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ»

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ – ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΤΕΧΝΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ»

Φιλελευθεροποίηση του εμπορίου μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Υποσαχάριας Αφρικής: Αποτίμηση με το μοντέλο GTAP

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ιάσων-Ιωάννης Δ. Χρόνης

Επιβλέπων : Ευάγγελος Μαρινάκης

Επίκουρος Καθηγητής Τομέας Ηλεκτρικών Βιομηχανικών Διατάξεων και Συστημάτων
Αποφάσεων, Σ.Η.Μ.Μ.Υ. Ε.Μ.Π.

Αθήνα, Ιούλιος 2025

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ Μ/Υ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΤΕΧΝΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ»

Φιλελευθεροποίηση του εμπορίου μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Υποσαχάριας Αφρικής: Αποτίμηση με το μοντέλο GTAP

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ιάσων Ιωάννης Δ. Χρόνης

Επιβλέπων : Ευάγγελος Μαρινάκης

Επίκουρος Καθηγητής Τομέας Ηλεκτρικών Βιομηχανικών Διατάξεων και Συστημάτων
Αποφάσεων, Σ.Η.Μ.Μ.Υ. Ε.Μ.Π.

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή την 2^η Ιουλίου 2025.

.....

Ευάγγελος Μαρινάκης

Επίκουρος Καθηγητής ΗΜΜΥ
ΕΜΠ

.....

Δημήτριος Ασκούνης

Καθηγητής ΗΜΜΥ ΕΜΠ

.....

Ιωάννης Ψαρράς

Καθηγητής ΗΜΜΥ ΕΜΠ

Αθήνα, Ιούλιος 2025

Ιάσων-Ιωάννης Δ. Χρόνης

Διπλωματούχος/Κάτοχος Μεταπτυχιακού Προγράμματος (ΔΠΜΣ) "Τεχνο-Οικονομικά Συστήματα", τ Σχολής Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών Ε.Μ.Π και του Τμήματος Βιομηχανικής Διοίκησης και Τεχνολογίας της Σχολής Ναυτιλίας & Βιομηχανίας του Πανεπιστημίου Πειραιώς."

Copyright © Iason Ioannis Chronis, 2025.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

Περίληψη (Ελληνικά)

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τη φύση και τις διαστάσεις των εμπορικών σχέσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ), με έμφαση στις Οικονομικές Συμφωνίες Συνεργασίας (Economic Partnership Agreements – EPAs). Αρχικά παρουσιάζονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις του διεθνούς εμπορίου, όπως η θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος και το υπόδειγμα βαρύτητας, οι οποίες προσφέρουν τη βάση για την ερμηνεία των εμπορικών ροών. Στη συνέχεια, αναλύονται οι σημαντικότερες EPA (ESA, Central Africa, SADC), δίνοντας έμφαση στο ρυθμιστικό τους πλαίσιο, στα ασύμμετρα πλεονεκτήματα για τις χώρες της ΥΑ και στους θεσμικούς μηχανισμούς εμπορικής προστασίας και τεχνικής υποστήριξης.

Η εργασία αποσκοπεί στην κατανόηση των εμπορικών ανισοτήτων και των δομικών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι αφρικανικές χώρες στη διαδικασία ένταξής τους στην παγκόσμια οικονομία. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον ρόλο της ΕΕ ως εταίρου ανάπτυξης και στη δυνατότητα των EPA να ενισχύσουν τη βιώσιμη και ισόρροπη ανάπτυξη. Στο τελευταίο μέρος της μελέτης, παρατίθενται βασικά συμπεράσματα και διατυπώνονται προτάσεις για περαιτέρω έρευνα, με στόχο τη βελτίωση της εμπορικής συνεργασίας και την ενίσχυση της διαρθρωτικής σύγκλισης ανάμεσα στις δύο περιοχές.

Λέξεις-κλειδιά:

Διεθνές εμπόριο, Ευρωπαϊκή Ένωση, Υποσαχάρια Αφρική, Οικονομικές Συμφωνίες Συνεργασίας (EPAs), Εμπορικές σχέσεις, Αναπτυσσόμενες χώρες, Εμπορική πολιτική, Περιφερειακή ολοκλήρωση, Φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, GTAP

Abstract (English)

This thesis explores the nature and dimensions of trade relations between the European Union (EU) and Sub-Saharan Africa (SSA), with a particular focus on the Economic Partnership Agreements (EPAs). It begins by presenting the theoretical foundations of international trade, including the theory of comparative advantage and the gravity model, which provide a framework for understanding global trade flows. Subsequently, the study examines the most significant EPAs (ESA, Central Africa, SADC), emphasizing their regulatory structure, the asymmetric benefits for African countries, and the institutional mechanisms for trade protection and technical support.

The objective of this work is to investigate trade inequalities and structural challenges that SSA countries face in integrating into the global economy. Special attention is given to the EU's role as a development partner and the potential of EPAs to promote sustainable and inclusive growth. In the final part of the study, key conclusions are drawn and proposals for further research are made, aiming to improve trade cooperation and enhance structural convergence between the two regions.

Keywords:

International trade, European Union, Sub-Saharan Africa, Economic Partnership Agreements (EPAs), Trade relations, Developing countries, Trade policy, Free Trade Agreement, GTAP

Ευχαριστίες – Acknowledgements

Θα ήθελα να εκφράσω την ειλικρινή μου ευγνωμοσύνη στην οικογένεια και τους φίλους μου για τη διαρκή υποστήριξη και ενθάρρυνσή τους καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής αυτής της διπλωματικής εργασίας. Η υπομονή τους και η πίστη τους σε εμένα με κράτησαν προσηλωμένο ακόμη και στις πιο δύσκολες στιγμές. Ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνω στον καθηγητή μου, κ. Μαρινάκη Ευάγγελο, και στον Δρ. Τραχανά Γεώργιο του οποίου η πολύτιμη καθοδήγηση και οι εύστοχες παρατηρήσεις υπήρξαν καθοριστικές για τη διαμόρφωση του παρόντος έργου. Αυτή η επίτευξη δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τη δική τους συμβολή, και τους είμαι βαθύτατα ευγνώμων.

I would like to express my heartfelt gratitude to my family and friends for their unwavering support and encouragement throughout the writing of this thesis. Their patience and belief in me kept me motivated during challenging moments. A special thanks to my professor-Mr Marinakis Evangelos, as well as Dr. Trachanas Georgios, whose invaluable guidance and insightful feedback were instrumental in shaping this work. This achievement would not have been possible without their support, and I am truly grateful

Πίνακας Περιεχομένων

1. Εισαγωγή.....	14
1.1 Σημασία του εμπορίου ΕΕ - Υποσαχάριας Αφρικής	14
1.2 Στόχος και Ερευνητικά Ερωτήματα	15
1.3 Ερευνητικά Εργαλεία και Μεθοδολογία	16
2. Θεωρητικό Υπόβαθρο	17
2.1 Οι κλασικές θεωρίες	17
2.1.1 Απόλυτο Πλεονέκτημα (Adam Smith).....	17
2.1.2 Η Θεωρία του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος (Ricardo).....	17
2.1.3 Το Μοντέλο Heckscher–Ohlin (H–O).....	18
2.2 Σύγχρονες Προσεγγίσεις: Το Μοντέλο Βαρύτητας (Gravity Model)	18
2.2.1 Θεμελιώδης Δομή του Μοντέλου Βαρύτητας	18
2.2.2 Διεύρυνση του Μοντέλου Βαρύτητας.....	20
2.2.3 Εφαρμογές και Επικαιρότητα.....	21
2.3 Ο Ρόλος των Δασμών και των Εμπορικών Συμφωνιών	21
2.3.1 Δασμοί: Έννοια και Οικονομικές Επιπτώσεις.....	21
2.3.2 Εμπορικές Συμφωνίες: Μηχανισμοί και Στόχοι.....	22
2.3.3 Συνδυαστική Ανάλυση: Δασμοί και Συμφωνίες σε Συγκριτικό Πλαίσιο	22
3. Το Εμπόριο ΕΕ – Υποσαχάριας Αφρικής.....	24
3.1 Εισαγωγή	24
3.2 Στατιστική Εξέλιξη Εμπορικών Ροών.....	26
3.3 Σύθεση Εξαγωγών και Εισαγωγών.....	27
3.4 Χώρες-Κλειδιά στις Διμερείς Ροές	29
3.5 Δομικές Ανεπάρκειες και Θεσμικά Εμπόδια	30
3.6 Ρόλος των Συμφωνιών ΕΡΑ.....	32
3.7 Μελλοντικές Προοπτικές.....	33
4. Ανάλυση Εμπορικών Συμφωνιών.....	35
4.1 Εισαγωγή	35
4.1.1 Ιστορικό Πλαίσιο	37
4.1.2 Οικονομικές Συμφωνίες	38

4.2 Η Συμφωνία ESA EPA.....	40
4.2.1 Πεδίο Εφαρμογής	40
4.2.2 Επιπτώσεις	41
4.3 Η Συμφωνία Central Africa EPA.....	42
4.3.1 Πεδίο Εφαρμογής	42
4.3.2 Επιπτώσεις	43
4.4 Η Συμφωνία SADC EPA	44
4.4.1 Πεδίο Εφαρμογής	44
4.4.2 Επιπτώσεις	46
4.5 Συγκριτική Ανάλυση Συμφωνιών Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (EPAs)	46
4.6 Μελλοντικές Προοπτικές.....	49
5. Εμπειρική Ανάλυση.....	51
5.1 Εισαγωγή	51
5.2 Περιγραφή του Εργαλείου GTAP και Μεθοδολογική Προσέγγιση	52
5.3 Αποτελέσματα της ανάλυσης	53
5.3.1 Μεταβολή στο ΑΕΠ	54
5.3.2 Μεταβολή στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων.....	55
5.3.3 Δείκτης τιμών συντελεστών παραγωγής	59
5.3.4 Συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό.....	60
5.3.5 Συνολικές εισαγωγές ανά περιοχή	65
5.3.6 Παραγόμενο προϊόν ανα κλάδο	66
5.3.7 Εξαγωγές ανά κλάδο	71
5.3.8 Συνολικές εξαγωγές ανά περιοχή	76
5.3.9 Χρησιμότητα νοικοκυριών	77
5.3.10 Εισόδημα νοικοκυριών	79
5.4 Συνοπτική Αξιολόγηση των Κοινωνικοοικονομικών Επιπτώσεων της Φιλελευθεροποίησης του Εμπορίου	81
6. Συμπεράσματα και Προτάσεις Πολιτικής.....	83
6.1 Συνολική Επίδραση στην Οικονομική Δραστηριότητα	83
6.2 Τομεακές Επιπτώσεις.....	83
6.3 Κοινωνικές και Διαρθρωτικές Συνέπειες.....	84
6.4 Προτάσεις.....	84

6.5 Κατευθύνσεις για Περαιτέρω Έρευνα	85
Βιβλιογραφία	87
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Η Μεθοδολογία των Πινάκων Εισροών – Εκροών και οι Περιφερειακές Εφαρμογές τους	92
I.1 Ιστορική Αναδρομή και Θεμελίωση	92
I.2 Θεωρητική Δομή και Λειτουργία	92
I.3 Οι διαπεριφερειακοί πίνακες εισροών–εκροών	93
I.4 Ο πίνακας εισροών-εκροών της ΕΕ	94
I.5 Ανάλυση Επιπτώσεων και Πολλαπλασιαστές.....	95
I.6 Συμπεράσματα	96

Πίνακας Πινάκων

Πίνακας 1- Τα βασικά στοιχεία των τριών ενεργών συμφωνιών EPAs.....	46
Πίνακας 2-Μεταβολή στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων EU.....	56
Πίνακας 3-Μεταβολή στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων SSA.....	58
Πίνακας 4-% Μεταβολή στις συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό EU.....	61
Πίνακας 5- Μεταβολή στις συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό SSA.....	63
Πίνακας 6-Μεταβολή στο παραγόμενο προϊόν ανά κλάδο EU.....	67
Πίνακας 7-Μεταβολή στο παραγόμενο προϊόν ανά κλάδο SSA.....	69
Πίνακας 8-Μεταβολή στις εξαγωγές ανά κλάδο EU.....	72
Πίνακας 9-Μεταβολή στις εξαγωγές ανά κλάδο SSA.....	74

1. Εισαγωγή

1.1 Σημασία του εμπορίου ΕΕ - Υποσαχάριας Αφρικής

Η εμπορική σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ) αποτελεί σημείο καίριας σημασίας για την αναπτυξιακή πολιτική και την οικονομική συνεργασία μεταξύ των δύο αυτών γεωγραφικών και οικονομικών περιοχών. Η ΕΕ συνιστά έναν από τους βασικότερους εμπορικούς εταίρους για πολλές χώρες της ΥΑ, τόσο στον τομέα των εξαγωγών όσο και των επενδύσεων. Παράλληλα, η ΥΑ εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό προμηθευτή πρώτων υλών και γεωργικών προϊόντων για την ευρωπαϊκή αγορά. Η παρούσα εργασία διερευνά την επίδραση των δασμών και των εμπορικών συμφωνιών στο διακρατικό εμπόριο αγαθών μεταξύ των δύο περιοχών.

Το διεθνές ενδιαφέρον για την οικονομική ολοκλήρωση και τις εμπορικές συμφωνίες καθοδηγείται, κατά κύριο λόγο, από οικονομικές, πολιτικές και θεσμικές εκτιμήσεις. Η συνεχώς αυξανόμενη εμφάνιση εμπορικών συμφωνιών οφείλεται, εν μέρει, στην επιθυμία πολλών κρατών να αποκτήσουν πρόσβαση σε ευρύτερες αγορές — είτε σε διμερές είτε σε πολυμερές επίπεδο — υπό το πρίσμα της σταθερότητας που παρατηρείται στις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ).

Για τις χώρες που αντιμετωπίζουν τις εμπορικές συμφωνίες ως συμπλήρωμα του ΠΟΕ, η ένταξη σε μία Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών (ΣΕΣ) λειτούργησε ως εργαλείο διατήρησης των υφιστάμενων ευκαιριών πρόσβασης στις αγορές, όταν η πολυμερής απελευθέρωση καθυστερούσε ή ανεστάλη. Επιπλέον, οι ΣΕΣ συντελούν στην προώθηση της απελευθέρωσης του εμπορίου σε πολλαπλά επίπεδα, παρέχοντας κίνητρα ανταγωνιστικότητας στις συμμετέχουσες οικονομίες. Στο πλαίσιο της περιφερειακής ολοκλήρωσης, οι ΣΕΣ συχνά επεκτείνονται πέρα από το εμπόριο αγαθών και την πρόσβαση στην αγορά — ζητήματα που τυπικά αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο του ΠΟΕ — και καλύπτουν τομείς όπως οι επενδύσεις, ο ανταγωνισμός, τα εργασιακά πρότυπα και η περιβαλλοντική προστασία.

Για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, η αυξημένη υπογραφή εμπορικών συμφωνιών από τη δεκαετία του 1990 και εξής αποδίδεται στην επιδίωξή τους να εφαρμόσουν εγχώριες εμπορικές μεταρρυθμίσεις και να ενισχύσουν τη σταδιακή ένταξή τους στο παγκόσμιο εμπορικό σύστημα, μέσω ενός ελεγχόμενου ρυθμού φιλελευθεροποίησης. Όσον αφορά την Υποσαχάρια Αφρική, οι τρέχουσες προσπάθειες προώθησης της περιφερειακής και υποπεριφερειακής εμπορικής ολοκλήρωσης αποσκοπούν στη συγχώνευση ενδοαφρικανικών ΣΕΣ και στη σύναψη διαπεριφερειακών εμπορικών συμπράξεων με περιοχές όπως η Ασία και η Αμερική. (Luke, McCartan-Demie, & Guerie, 2022)

1.2 Στόχος και Ερευνητικά Ερωτήματα

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η ανάλυση της επίδρασης των δασμών και των εμπορικών συμφωνιών στο εμπόριο αγαθών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής. Η μελέτη επικεντρώνεται στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι δασμολογικές πολιτικές, καθώς και οι πολυμερείς ή διμερείς εμπορικές συμφωνίες, επηρεάζουν τη ροή των εμπορικών συναλλαγών, την πρόσβαση στις αγορές και τη διαμόρφωση εμπορικών ισορροπιών μεταξύ των δύο γεωοικονομικών περιοχών.

Η σημασία της μελέτης εδράζεται στην ανάγκη ενίσχυσης της εμπορικής συνεργασίας ΕΕ–ΥΑ στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης, της μείωσης των εμπορικών ασυμμετριών και της προώθησης μιας πιο ισορροπημένης και δίκαιης διεθνούς εμπορικής τάξης. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στις Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (Economic Partnership Agreements – EPAs), καθώς και σε γενικές ρυθμίσεις της ΕΕ (GSP, EBA), οι οποίες διαμορφώνουν το πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνει χώρα το διμερές εμπόριο (Luke et al., 2022).

Οι βασικοί στόχοι της εργασίας συνοψίζονται ως εξής:

- Να διερευνηθεί η δομή και η δυναμική των εμπορικών ροών μεταξύ ΕΕ και Υποσαχάριας Αφρικής κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες.
- Να αναλυθούν οι επιπτώσεις των δασμολογικών και μη δασμολογικών φραγμών στο διμερές εμπόριο.

- Να αξιολογηθεί ο ρόλος των υφιστάμενων εμπορικών συμφωνιών στη διευκόλυνση ή στον περιορισμό της πρόσβασης στις αγορές.
- Να καταγραφούν οι προοπτικές περαιτέρω εμπορικής ενοποίησης και οικονομικής συνεργασίας.

1.3 Ερευνητικά Εργαλεία και Μεθοδολογία

Για την ανάλυση της επίδρασης των δασμών και των εμπορικών συμφωνιών στο εμπόριο αγαθών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Υποσαχάριας Αφρικής, η παρούσα εργασία βασίζεται στη χρήση ποσοτικών ερευνητικών εργαλείων που προέρχονται από το πεδίο της υπολογιστικής γενικής ισορροπίας (Computable General Equilibrium – CGE). Ειδικότερα, αξιοποιείται το μοντέλο GTAP (Global Trade Analysis Project), το οποίο έχει χρησιμοποιείται ευρέως για την αξιολόγηση εμπορικών πολιτικών, φορολογικών παρεμβάσεων και οικονομικών σοκ σε παγκόσμια κλίμακα.

Η μοντελοποίηση πραγματοποιείται με τη βοήθεια των λογισμικών εργαλείων GEMPACK (General Equilibrium Modeling Package) και RunGTAP. Το GEMPACK αποτελεί το βασικό υπολογιστικό περιβάλλον για την επίλυση συστημάτων εξισώσεων γενικής ισορροπίας, επιτρέποντας την αριθμητική προσέγγιση πολύπλοκων οικονομετρικών σεναρίων. Από την άλλη πλευρά, το RunGTAP παρέχει ένα γραφικό περιβάλλον εργασίας το οποίο ενσωματώνει το μοντέλο GTAP και διευκολύνει τη διαχείριση των δεδομένων, την εκτέλεση οικονομικών σεναρίων και την ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Μέσω της εφαρμογής των παραπάνω εργαλείων, η εργασία επιδιώκει να ποσοτικοποιήσει τις επιπτώσεις συγκεκριμένων εμπορικών συμφωνιών και δασμολογικών μεταβολών στις εισαγωγές και εξαγωγές μεταξύ της ΕΕ και της ΥΑ, να εντοπίσει ωφελούμενους και θιγόμενους κλάδους, καθώς και να προσδιορίσει τη γενικότερη επίδραση στις οικονομίες των συμμετεχουσών περιοχών.

2. Θεωρητικό Υπόβαθρο

2.1 Οι κλασικές θεωρίες

Το διεθνές εμπόριο αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης ήδη από τον 18ο αιώνα, με σκοπό την κατανόηση των αιτίων και των αποτελεσμάτων της ανταλλαγής αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ κρατών. Για το λόγο αυτό έχουν αναπτυχθεί και συνεχίζουν να γεννιούνται θεωρητικά μοντέλα για της εμπορικές συναλλαγές μεταξύ χωρών και περιοχών.

Στη βάση της θεωρητικής του προσέγγισης, αναπτύχθηκαν διάφορα μοντέλα που επιχειρούν να εξηγήσουν τη δομή, τον όγκο και την κατεύθυνση του εμπορίου. Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει συνοπτικά τα σημαντικότερα θεωρητικά υποδείγματα διεθνούς εμπορίου, όπως τα μοντέλα του απόλυτου και συγκριτικού πλεονεκτήματος, το μοντέλο Heckscher–Ohlin, τις νέες θεωρίες εμπορίου και τη Νέα Οικονομική Γεωγραφία.

2.1.1 Απόλυτο Πλεονέκτημα (Adam Smith)

Η θεωρία του απόλυτου πλεονεκτήματος διατυπώθηκε από τον Adam Smith, ο οποίος υποστήριξε ότι οι χώρες θα ωφεληθούν αν εξειδικευτούν στην παραγωγή των αγαθών στα οποία διαθέτουν απόλυτο πλεονέκτημα

Σύμφωνα με αυτήν, κάθε χώρα εξειδικεύεται στην παραγωγή εκείνων των αγαθών στα οποία έχει χαμηλότερο κόστος παραγωγής σε απόλυτους όρους, επιτυγχάνοντας έτσι αυξημένη αποδοτικότητα μέσω ανακατανομής των πόρων. Το εμπόριο προκαλεί μία στατική αύξηση της παγκόσμιας παραγωγής. Ωστόσο, η εξειδίκευση θεωρείται ως μονομερής και σταθερή, εκτός εάν κάποιος εξωτερικός παράγοντας διαταράζει την παραγωγή (Darity & Mielants, 2007).

2.1.2 Η Θεωρία του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος (Ricardo)

Η πιο γνωστή και θεμελιώδης θεωρία είναι αυτή του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος, που διατυπώθηκε από τον David Ricardo στις αρχές του 19ου αιώνα. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, ακόμη και αν μια χώρα είναι λιγότερο παραγωγική σε όλους τους τομείς συγκριτικά με μια άλλη, εξακολουθεί να επωφελείται από το διεθνές εμπόριο εφόσον δίνει περισσότερο βάρος στην παραγωγή αγαθών στα οποία έχει σχετικό πλεονέκτημα (δηλαδή χαμηλότερο κόστος ευκαιρίας) .

Η θεωρία προτείνει ότι η διεθνής εξειδίκευση και το ελεύθερο εμπόριο οδηγούν σε βελτιστοποίηση των πόρων, αύξηση της παραγωγής και εν τέλει βελτίωση της ευημερίας όλων των συμμετεχόντων χωρών. Η ανάλυση του Ricardo προϋποθέτει έναν κόσμο δύο χωρών και δύο αγαθών, με την ανθρώπινη εργασία ως μοναδικό συντελεστή παραγωγής, παραβλέποντας τεχνολογικές ή θεσμικές διαφορές (Darity & Mielants, 2007).

2.1.3 Το Μοντέλο Heckscher–Ohlin (H–O)

Το μοντέλο Heckscher–Ohlin, που διατυπώθηκε στις αρχές του 20ού αιώνα από τους Eli Heckscher και Bertil Ohlin, επεκτείνει την ανάλυση του Ricardo λαμβάνοντας υπόψη πολλαπλούς παραγωγικούς συντελεστές (εργασία και κεφάλαιο). Το μοντέλο προβλέπει ότι οι χώρες ευνοούνται, όταν τείνουν να εξειδικεύονται στην παραγωγή αγαθών που απαιτούν εντατική χρήση του, παραγωγικού συντελεστή που διαθέτουν σε σχετική αφθονία (Buchanan & Yoon, 2002).

Για παράδειγμα, μια χώρα με πλεόνασμα ανειδίκευτης εργασίας θα εξάγει αγαθά που απαιτούν μεγάλη κατανάλωση ανειδίκευτης εργασίας, ενώ μια χώρα με υψηλή αναλογία κεφαλαίου θα εξειδικεύεται σε αγαθά, των οποίων η παραγωγή απαιτεί την επένδυση μεγάλου κεφαλαίου. Το μοντέλο αυτό εξηγεί τη διαφοροποίηση εμπορικών ροών μεταξύ ανόμοιων οικονομιών και συνδέεται άμεσα με τις αρχές της παραγωγικής διάρθρωσης και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων βάσει συντελεστών (Morales Meoqui, 2010).

2.2 Σύγχρονες Προσεγγίσεις: Το Μοντέλο Βαρύτητας (Gravity Model)

Σε αντίθεση με τις κλασικές θεωρίες του διεθνούς εμπορίου επικεντρώνονται κυρίως σε διαφορές κόστους παραγωγής ή των παραγωγικών συντελεστών των συμμετεχουσών χωρών ή περιοχών, οι σύγχρονες προσεγγίσεις επιχειρούν να ερμηνεύσουν τις παρατηρούμενες εμπορικές ροές σε πραγματικό περιβάλλον. Ένα από τα πιο ευρέως χρησιμοποιούμενα εμπειρικά υποδείγματα είναι το Υπόδειγμα Βαρύτητας (Gravity Model), το οποίο βασίστηκε στον Νόμο της Βαρύτητας του Νεύτωνα.

2.2.1 Θεμελιώδης Δομή του Μοντέλου Βαρύτητας

Το Υπόδειγμα Βαρύτητας υποστηρίζει ότι ο όγκος του εμπορίου μεταξύ δύο χωρών είναι άμεσα ανάλογος με το μέγεθος των οικονομιών τους –μετρούμενο συνήθως μέσω του Ακαθάριστου

Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ)– και αντίστροφα ανάλογος με τη γεωγραφική απόσταση μεταξύ τους (Tinbergen, 1962). Η βασική μορφή του υποδείγματος έχει ως εξής:

$$T_{ij} = G \cdot \frac{Y_i^a \cdot Y_j^b}{D_{ij}^\gamma}$$

Όπου:

T_{ij} : Όγκος εμπορίου μεταξύ χωρών i και j

Y_i, Y_j : Ακαθάριστα Εγχώρια Προϊόντα των χωρών i και j

D_{ij} : Απόσταση μεταξύ των χωρών

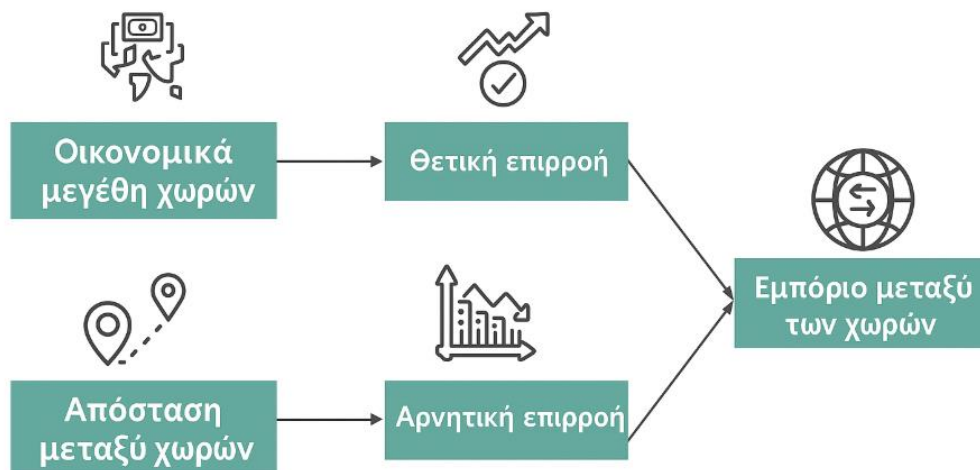
G : Σταθερά αναλογίας

α, β, γ : Εκτιμώμενοι παράμετροι

Αυτή η σχέση αντικατοπτρίζει τη λογική ότι μεγαλύτερες και οικονομικά ισχυρότερες χώρες έχουν περισσότερους πόρους και ζήτηση για αγαθά, ενώ η απόσταση δρα ως εμπόδιο στο εμπόριο, αυξάνοντας το μεταφορικό κόστος και μειώνοντας την ένταση των εμπορικών συναλλαγών.

Εικόνα 1

Gravity Model

2.2.2 Διεύρυνση του Μοντέλου Βαρύτητας

Η αρχική μορφή του μοντέλου βαρύτητας προέβλεπε ότι το εμπόριο μεταξύ δύο χωρών ή περιοχών είναι θετικά συσχετισμένο με το οικονομικό τους μέγεθος και αρνητικά με την μεταξύ τους γεωγραφική απόσταση. Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου, το μοντέλο εξελίχθηκε ώστε να λαμβάνει υπόψη περισσότερες μεταβλητές που επηρεάζουν τις εμπορικές ροές (Head & Mayer, 2014).

Η Κοινή Γλώσσα. Η ύπαρξη κοινής ή παρόμοιας γλώσσας μεταξύ των εμπορικών εταίρων μειώνει το κόστος επικοινωνίας, τόσο σε διαπραγματεύσεις όσο και σε νομικές ή τεχνικές διαδικασίες, διευκολύνει την κατανόηση εμπορικών εγγράφων, συμβολαίων και προδιαγραφών και ενισχύει τις πολιτισμικές συγγένειες, δημιουργώντας εμπιστοσύνη μεταξύ των μερών. Ως αποτέλεσμα, οι χώρες με κοινή γλώσσα τείνουν να έχουν αυξημένες εμπορικές ροές, ακόμη και όταν δεν βρίσκονται γεωγραφικά κοντά.

Κοινό Νόμισμα. Η χρήση του ίδιου νομίσματος από δύο χώρες (π.χ. χώρες της Ευρωζώνης), μειώνει το κόστος συναλλαγματικής μετατροπής, που συχνά αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για τις επιχειρήσεις, εξαλείφει τις συναλλαγματικές διακυμάνσεις, περιορίζοντας το ρίσκο στις διεθνείς συναλλαγές και ενισχύει τη οικονομική ενοποίηση, προάγοντας σταθερότερες και πιο προβλέψιμες εμπορικές σχέσεις.

Συμμετοχή σε Περιφερειακές Εμπορικές Συμφωνίες. Οι χώρες που μετέχουν σε διμερείς ή πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες, απολαμβάνουν οφέλη με τις μειώσεις ή την πλήρη κατάργηση δασμών, διευκολύνονται στην κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών, ακόμα και ανθρώπινου δυναμικού εντός των χωρών της περιοχής, και δημιουργούν εμπορικά μπλοκ που ενισχύουν το ενδοπεριφερειακό εμπόριο εις βάρος των εξωτερικών εταίρων

Πολιτική και Θεσμική Σταθερότητα. Η σταθερότητα ενός κράτους, καθώς και η αποτελεσματική λειτουργία των θεσμών του (δικαιοσύνη, τελωνεία, ρυθμιστικές αρχές) μειώνει το πολιτικό και επιχειρηματικό ρίσκο, προσελκύει εμπορικούς εταίρους που αναζητούν προβλέσιμο και ασφαλές περιβάλλον και ενισχύει την εμπιστοσύνη στις διασυνοριακές συμβάσεις και στην εφαρμογή των κανόνων.

Κοινά Σύνορα (Border Effect). Η γεωγραφική γειτνίαση μεταξύ χωρών συνεπάγεται μικρότερα κόστη μεταφοράς και ταχύτερες παραδόσεις, ευνοεί τη διατήρηση στενών πολιτισμικών, εμπορικών και διαπροσωπικών δεσμών και ενισχύει το διασυνοριακό εμπόριο, ακόμη και σε περίπτωση εμπορικών εμποδίων, καθώς δημιουργούνται φυσικές ροές ζήτησης και προσφοράς.

2.2.3 Εφαρμογές και Επικαιρότητα

Το Μοντέλο Βαρύτητας χρησιμοποιείται ευρέως σήμερα για εκτιμήσεις των επιδράσεων εμπορικών πολιτικών και συμφωνιών (π.χ. επιβολή δασμών, BREXIT, συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου) (Costinot & Rodríguez-Clare, 2014; Head & Mayer, 2014). Επιπλέον, αποτελεί τη βάση για εργαλεία όπως το Trade Impact Assessment Tool της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο αξιολογεί τις πιθανές μεταβολές στο εμπόριο από αλλαγές στη νομοθεσία ή στη γεωπολιτική κατάσταση. Το μοντέλο έχει εξελιχθεί σε δομικά υποδείγματα γενικής ισορροπίας, όπου ενσωματώνονται ελαστικότητες υποκατάστασης, μεταβλητά κόστη μεταφοράς και διαφορετικά τεχνολογικά επίπεδα (Anderson & Van Wincoop, 2003).

2.3 Ο Ρόλος των Δασμών και των Εμπορικών Συμφωνιών

Οι δασμοί και οι εμπορικές συμφωνίες αποτελούν θεμελιώδη εργαλεία της εμπορικής πολιτικής και συνιστούν καθοριστικούς παράγοντες για τη διαμόρφωση των διεθνών εμπορικών ροών. Ενώ οι δασμοί επιβάλλονται κυρίως για την προστασία της εγχώριας παραγωγής και την ενίσχυση των κρατικών εσόδων, οι εμπορικές συμφωνίες αποσκοπούν στην ενίσχυση της εξωστρέφειας, προωθώντας την οικονομική συνεργασία και τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου. Η αλληλεπίδραση αυτών των εργαλείων συγκροτεί τη βάση της παγκόσμιας εμπορικής αρχιτεκτονικής, με ιδιαίτερη σημασία σε αναπτυσσόμενες περιοχές όπως η Υποσαχάρια Αφρική.

2.3.1 Δασμοί: Έννοια και Οικονομικές Επιπτώσεις

Οι δασμοί είναι φόροι που επιβάλλονται κατά κύριο λόγο στις εισαγωγές, με σκοπό την ενίσχυση της εγχώριας ανταγωνιστικότητας, την προστασία στρατηγικών κλάδων, την επίτευξη μακροοικονομικών στόχων ή ακόμη και την προώθηση πολιτικών σκοπών (Krugman et al., 2018). Οι επιπτώσεις τους είναι πολυδιάστατες:

- Αύξηση τιμών των εισαγόμενων αγαθών, με πιθανό όφελος για την εγχώρια παραγωγή.

- Μείωση καταναλωτικής ευημερίας, λόγω περιορισμού της ποικιλίας και αύξησης του κόστους.
- Κίνδυνος εμπορικών αντιποίνων, που μπορεί να οδηγήσει σε εμπορικούς πολέμους.
- Στρεβλώσεις στην κατανομή πόρων, που υπονομεύουν την αποδοτικότητα της οικονομίας (Bagwell & Staiger, 1999).

Παρά τη χρησιμότητά τους σε ειδικές περιπτώσεις, οι δασμοί θεωρούνται γενικά ως εμπόδιο στην οικονομική ολοκλήρωση και μέτρο που μπορεί να περιορίσει την ανάπτυξη, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες.

2.3.2 Εμπορικές Συμφωνίες: Μηχανισμοί και Στόχοι

Οι εμπορικές συμφωνίες επιδιώκουν την απελευθέρωση του εμπορίου μέσω της μείωσης δασμολογικών και μη δασμολογικών φραγμών. Ανάλογα με το επίπεδο ολοκλήρωσης, διακρίνονται σε:

- Διμερείς (π.χ. EPA ΕΕ-Κένυας)
- Πολυμερείς (π.χ. Συμφωνία Cotonou)
- Περιφερειακές ή υπερεθνικές (π.χ. AfCFTA στην Αφρική)

Οι συμφωνίες αυτές συνήθως περιλαμβάνουν διατάξεις για τελωνειακή συνεργασία, κανόνες προέλευσης, τεχνικά πρότυπα, καθώς και μηχανισμούς επίλυσης διαφορών (WTO, 2023).

Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι εμπορικές συμφωνίες που περιλαμβάνουν ρήτρες αμοιβαίας προτιμησης πρόσβασης, επιτρέποντας στα συμβαλλόμενα μέρη να απολαμβάνουν εμπορικά πλεονεκτήματα έναντι τρίτων χωρών. Ένα παράδειγμα είναι η Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (EPA) της ΕΕ με χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, η οποία προβλέπει σταδιακή άρση των δασμών για τα περισσότερα βιομηχανικά προϊόντα.

2.3.3 Συνδυαστική Ανάλυση: Δασμοί και Συμφωνίες σε Συγκριτικό Πλαίσιο

Η μείωση των δασμών μέσω εμπορικών συμφωνιών δεν σημαίνει αυτόματη εμπορική ενίσχυση, καθώς εμπόδια όπως η γραφειοκρατία, οι περιορισμένες υποδομές και η έλλειψη θεσμικής σταθερότητας μπορεί να περιορίσουν τα οφέλη (Hoekman & Nicita, 2011). Επίσης, οι λεγόμενες

"μη δασμολογικές φραγές" (NTBs) αποκτούν αυξανόμενη σημασία, όπως π.χ. οι τεχνικοί κανονισμοί ή τα υγειονομικά πρότυπα.

Η αξιολόγηση των επιδράσεων των εμπορικών συμφωνιών γίνεται συχνά μέσω υποδειγμάτων γενικής ισορροπίας ή υποδειγμάτων Gravity, τα οποία ενσωματώνουν δασμολογικά και μη δασμολογικά δεδομένα για την πρόβλεψη των εμπορικών ροών (Anderson & Van Wincoop, 2003).

3. Το Εμπόριο ΕΕ – Υποσαχάριας Αφρικής

3.1 Εισαγωγή

Το εμπόριο μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ) αποτελεί μια στρατηγική και ιστορικά καθορισμένη διμερή σχέση. Η Ευρώπη έχει λειτουργήσει ως βασικός εμπορικός εταίρος για το μεγαλύτερο μέρος από τις χώρες της ΥΑ, και πιο συγκεκριμένα με τις συναλλαγές να διαμορφώνονται από τη μια σε ανάγκες εισαγωγής της ΕΕ για πρώτες ύλες και ακατέργαστα αγαθά τα οποία οι χώρες της ΥΑ παράγουν σε αφθονία και από την άλλη σε εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων και επεξεργασμένων αγαθών. Οι ιστορικές, αποικιοκρατικές και μεταποικιακές σχέσεις έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο στις εμπορικές σχέσεις, ενισχύοντας την οικονομική εξάρτηση της ΥΑ από την ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αποτελεί τον μεγαλύτερο ενιαίο εμπορικό εταίρο της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ), απορροφώντας κατά μέσο όρο το 31% των εξαγωγών εμπορευμάτων της περιοχής και καλύπτοντας το 40% των εισαγωγών της. Η εμπορική αυτή σχέση είναι καίρια για την αναπτυξιακή πορεία της ΥΑ, και οι προτεινόμενες συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου (FTAs) μεταξύ των δύο περιοχών ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο σύνολο σχεδόν των χωρών της ΥΑ.

Η Συμφωνία του Κοτονού, η οποία υπογράφηκε τον Ιούνιο του 2000 μεταξύ της ΕΕ και των χωρών της ΥΑ (καθώς και άλλων χωρών ΑΚΕ), προβλέπει τη διαπραγμάτευση των λεγόμενων Οικονομικών Συμφωνιών Εταιρικής Σχέσης (Economic Partnership Agreements - EPAs). Οι διαπραγματεύσεις όφειλαν να ολοκληρωθούν έως τον Δεκέμβριο του 2007, ώστε οι συμφωνίες να τεθούν σε ισχύ από τον Ιανουάριο του 2008.

Η Συμφωνία του Κοτονού προβλέπει την αντικατάσταση των μονομερών εμπορικών προτιμήσεων που παρείχε η ΕΕ στις χώρες ΑΚΕ βάσει της Σύμβασης του Λομέ, με ένα καθεστώς

αμοιβαιότητας. Δηλαδή, ενώ η ΕΕ θα παρέχει ελεύθερη πρόσβαση στις εξαγωγές των χωρών ΑΚΕ, οι τελευταίες οφείλουν επίσης να ανοίξουν τις αγορές τους στις εξαγωγές της ΕΕ.

Πέραν της αμοιβαιότητας, η συμφωνία βασίζεται και στην αρχή της διαφοροποίησης. Συγκεκριμένα, οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (LDCs) του ΑΚΕ ομίλου αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τις μη-LDC χώρες, γεγονός που υποδεικνύει ότι οι πρώτες ενδέχεται να μην απαιτείται να ανοίξουν εξίσου τις αγορές τους στην ΕΕ.

Οι Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (EPAs) έχουν ως στόχο τη ριζική αναδιάρθρωση του εμπορικού πλαισίου μεταξύ της ΕΕ και των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής, με σκοπό να το καταστήσουν αποτελεσματικότερο στην ενίσχυση του αμοιβαίου εμπορίου, να το ευθυγραμμίσουν με τους γενικότερους αναπτυξιακούς στόχους, καθώς και να εξασφαλίσουν τη συμβατότητά του με τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ). Επιπλέον, οι EPAs προβλέπουν ενδεχόμενη διασύνδεση με τα προγράμματα αναπτυξιακής βοήθειας της ΕΕ, καθιστώντας τα ένα πιθανό εργαλείο πολιτικής ανάπτυξης.

Ο πυρήνας των EPAs βασίζεται στην καθιέρωση Συμφωνιών Ελεύθερου Εμπορίου (FTAs) μεταξύ της ΕΕ και κάθε περιφερειακού διαπραγματευτικού μπλοκ χωρών ΑΚΕ (Αφρική, Καραϊβική, Ειρηνικός). Οι EPAs ενδέχεται να προσφέρουν σημαντικά οφέλη στις χώρες της ΥΑ, υπό την προϋπόθεση ότι θα υιοθετηθούν αναθεωρημένοι και περισσότερο αναπτυξιακά προσανατολισμένοι όροι.

Ωστόσο, οι EPAs συνοδεύονται από μεγάλες προκλήσεις, που αφορούν στη δημοσιονομική προσαρμογή λόγω απώλειας δασμολογικών εσόδων, στον κίνδυνο εμπορικής εκτροπής (trade diversion), στη ρύθμιση των απελευθερωμένων αγορών υπηρεσιών και στην ανάγκη εσωτερικής απελευθέρωσης του εμπορίου στο πλαίσιο των περιφερειακών συμφωνιών των χωρών της ΥΑ. Η επίτευξη αναπτυξιακά επωφελών αποτελεσμάτων από τις EPAs προϋποθέτει τόσο την επαρκή τεχνική και διοικητική ετοιμότητα των αφρικανικών κρατών και οργανισμών, όσο και την υιοθέτηση μιας φιλοαναπτυξιακής στάσης εκ μέρους της ΕΕ, η οποία θα θυσιάσει τα εμπορικά συμφέροντα όταν αυτό είναι αναγκαίο.

Τονίζεται, τέλος, ότι υπάρχουν εύλογες αμφιβολίες κατά πόσο οι EPAs –τουλάχιστον στην παρούσα τους μορφή– μπορούν πράγματι να αποβούν ωφέλιμες για τις χώρες της ΥΑ. Αν και δεν

αμφισβητείται εδώ η πολιτική σκοπιμότητα συμμετοχής ή μη της ΥΑ στις EPAs, το ενδιαφέρον εστιάζεται στο πώς μπορεί να μεγιστοποιηθεί το αναπτυξιακό όφελος, δεδομένης της πολιτικής βούλησης και των δεσμεύσεων για την υλοποίησή τους. Παρότι οι EPAs αφορούν και χώρες ΑΚΕ εκτός των χωρών της ΥΑ, η παρούσα ανάλυση επικεντρώνεται στην Υποσαχάρια Αφρική, με τις περισσότερες από τις προτάσεις να έχουν ευρύτερη εφαρμογή. (Hinkle & Schiff, 2004)

3.2 Στατιστική Εξέλιξη Εμπορικών Ροών

Οι εμπορικές ροές μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ) έχουν γνωρίσει αξιοσημείωτη μεταβλητότητα και διαφοροποίηση κατά την τελευταία δεκαετία. Αν και ο συνολικός όγκος των εμπορικών συναλλαγών δεν παρουσιάζει σταθερή ανοδική τάση, διατηρείται σε υψηλά επίπεδα, αντισταθμίζοντας τη γεωοικονομική σημασία της σχέσης αυτής.

Σύμφωνα με δεδομένα της Eurostat (Eurostat, 2023), ο μέσος ετήσιος όγκος εμπορίου ΕΕ–ΥΑ την περίοδο 2017–2022 κυμάνθηκε στα €150–160 δισ., κατανομημένος σε περίπου €95–120 δισ. εξαγωγών από την ΕΕ προς την ΥΑ και €60–100 δισ. εισαγωγών από την ΥΑ. Οι διακυμάνσεις οφείλονται, σε μεγάλο βαθμό, στις αυξομειώσεις των διεθνών τιμών βασικών εμπορευμάτων (commodities), όπως το πετρέλαιο, τα μέταλλα και τα γεωργικά προϊόντα.

Το έτος 2021 αποτελεί ενδεικτικό σημείο ανάλυσης. Οι εξαγωγές της ΕΕ προς τις χώρες της ΥΑ ανήλθαν σε €124,5 δισ., αντιπροσωπεύοντας κυρίως βιομηχανικά προϊόντα, ενώ οι εισαγωγές διαμορφώθηκαν σε €91,3 δισ., προερχόμενες σε ποσοστό άνω του 70% από εξορυκτικά και γεωργικά προϊόντα πρώτης μεταποίησης (European Commission, 2023). Η αναλογία εξαγωγών/εισαγωγών καθιστά την ΕΕ πλεονασματικό εμπορικό εταίρο σε σχέση με την ΥΑ.

Σε σχετικό επίπεδο, οι εμπορικές ροές ΕΕ–ΥΑ αντιπροσωπεύουν περίπου 6%–8% του συνολικού εξωτερικού εμπορίου της ΕΕ, ποσοστό που παραμένει σταθερό τα τελευταία χρόνια, με μικρές αποκλίσεις λόγω της πανδημίας COVID-19 και της παγκόσμιας αναταραχής στην εφοδιαστική αλυσίδα.

Από την άλλη πλευρά, η ΕΕ αποτελεί τον σημαντικότερο εξαγωγικό και εισαγωγικό εταίρο για την ΥΑ, καλύπτοντας το 30%–35% των εξαγωγών της τελευταίας και περίπου 40% των εισαγωγών

της (UNCTAD, 2022). Η εξάρτηση αυτή καθιστά τις εξελίξεις στην ευρωπαϊκή εμπορική πολιτική κομβικής σημασίας για την οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη των κρατών της ΥΑ.

Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν μια σταδιακή διαφοροποίηση στις εμπορικές ροές, με αυξανόμενη συμμετοχή αφρικανικών χωρών σε κλάδους πέραν των πρώτων υλών, όπως η μεταποίηση γεωργικών προϊόντων και οι υπηρεσίες logistics. Παρ' όλα αυτά, η εν λόγω διαφοροποίηση παραμένει περιορισμένη και δεν έχει ακόμη διαμορφώσει κρίσιμη μάζα στο εμπορικό ισοζύγιο.

Η πορεία του διμερούς εμπορίου επηρεάζεται επίσης από εξωτερικές δυνάμεις (Κίνα, Ινδία, ΗΠΑ), γεγονός που καθιστά τον ανταγωνισμό για εμπορική διείσδυση στην ΥΑ πιο έντονο. Η μελλοντική εξέλιξη των ροών ΕΕ–ΥΑ θα εξαρτηθεί τόσο από τις διεθνείς τιμές βασικών εμπορευμάτων όσο και από την επιτυχία περιφερειακών εμπορικών συμφωνιών, όπως η AfCFTA.

3.3 Σύνθεση Εξαγωγών και Εισαγωγών

Η δομή του εμπορίου μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ) παρουσιάζει έντονη ασυμμετρία ως προς τη φύση και την τεχνολογική πολυπλοκότητα των ανταλλασσόμενων αγαθών. Η ΕΕ εξάγει κυρίως προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας, τα οποία παράγονται σε κλάδους εντάσεως κεφαλαίου και τεχνολογίας, ενώ οι εισαγωγές της από την ΥΑ περιορίζονται σε μεγάλο βαθμό σε πρώτες ύλες, μη επεξεργασμένα ή ελάχιστα μεταποιημένα γεωργικά και εξορυκτικά προϊόντα.

Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, οι εξαγωγές της ΕΕ προς την ΥΑ κατά την περίοδο 2017–2022 απαρτίζονται κατά κύριο λόγο από τις ακόλουθες κατηγορίες:

- Μηχανήματα και εξοπλισμός μεταφορών (30–35% των εξαγωγών),
- Χημικά προϊόντα (15–20%),
- Φαρμακευτικά σκευάσματα,
- Ηλεκτρονικά και εξαρτήματα τεχνολογίας,
- Βιομηχανικά εργαλεία και μεταλλικά προϊόντα.

Αντίθετα, οι αφρικανικές εξαγωγές προς την ΕΕ χαρακτηρίζονται από χαμηλό βαθμό μεταποίησης και συγκέντρωση σε πρωτογενή προϊόντα. Συγκεκριμένα, οι κύριες εξαγωγικές κατηγορίες από την ΥΑ περιλαμβάνουν:

- Πετρέλαιο και φυσικό αέριο (40–50% των συνολικών εξαγωγών),
- Ορυκτά και πολύτιμους λίθους (π.χ. διαμάντια, χρυσός, βωξίτης),
- Γεωργικά προϊόντα όπως κακάο, καφές, ζάχαρη και ξυλεία.

Η παραπάνω διάρθρωση υποδηλώνει σημαντική διαφορά στη βιομηχανική ωριμότητα και στη θέση των δύο περιοχών στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας. Η ΕΕ, με ανεπτυγμένο δευτερογενή και τριτογενή τομέα, εξάγει τεχνολογικά εντατικά προϊόντα, ενώ η ΥΑ παραμένει εξαρτημένη από την εξαγωγή φυσικών πόρων, χωρίς ενσωμάτωση σε ανώτερα στάδια παραγωγικής διαδικασίας.

Η ασυμμετρία αυτή δημιουργεί εύθραυστες εξωτερικές ισορροπίες για τις χώρες της ΥΑ, καθώς τα έσοδα από εξαγωγές εξαρτώνται από τις διεθνείς τιμές των εμπορευμάτων, οι οποίες είναι ευμετάβλητες. Επιπλέον, η εξάρτηση από λίγα εξαγωγίμα προϊόντα καθιστά τις οικονομίες ευάλωτες σε εξωγενείς κρίσεις (π.χ. πετρελαϊκή κρίση, κλιματικές αλλαγές).

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η πρόσβαση των αφρικανικών προϊόντων στην ευρωπαϊκή αγορά δεν εξαρτάται μόνο από τους δασμούς, αλλά και από μη δασμολογικούς φραγμούς όπως τα πρότυπα ασφάλειας τροφίμων (SPS), τεχνικοί κανονισμοί (TBT) και οι σύνθετοι κανόνες καταγωγής. Αυτά τα εμπόδια μειώνουν την ικανότητα των αφρικανικών παραγωγών να επωφεληθούν από τις προτιμησιακές εμπορικές συμφωνίες.

Σε στρατηγικό επίπεδο, η σταδιακή διαφοροποίηση των αφρικανικών οικονομιών και η αύξηση της τοπικής μεταποίησης θεωρούνται προαπαιτούμενα για τη βιώσιμη ενσωμάτωση της ΥΑ στο παγκόσμιο εμπόριο. Παράλληλα, η ΕΕ καλείται να ενισχύσει τις πολιτικές αναπτυξιακής στήριξης, προκειμένου να εξασφαλιστεί η συμμετοχή των αφρικανικών χωρών στις αλυσίδες αξίας με όρους μεγαλύτερης ισοτιμίας.

Η ΕΕ εξάγει κυρίως βιομηχανικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας, όπως μηχανήματα, οχήματα, ηλεκτρονικά, φαρμακευτικά και χημικά. Οι αφρικανικές εξαγωγές, αντιθέτως, επικεντρώνονται σε ακατέργαστες πρώτες ύλες και γεωργικά προϊόντα, όπως το πετρέλαιο, τα

διαμάντια, το κακάο, ο καφές και η ξυλεία. Η ασυμμετρία αυτή αντανακλά την ετερογενή παραγωγική δομή και το τεχνολογικό χάσμα μεταξύ των περιοχών .

3.4 Χώρες-Κλειδιά στις Διμερείς Ροές

Η εμπορική δυναμική μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ) είναι έντονα συγκεντρωμένη, γύρω από έναν περιορισμένο αριθμό αφρικανικών χωρών, οι οποίες λειτουργούν ως οι βασικοί εμπορικοί κόμβοι της περιοχής. Οι πέντε μεγαλύτερες οικονομίες της ΥΑ σε όρους εμπορίου με την ΕΕ — Νότια Αφρική, Νιγηρία, Αγκόλα, Γκάνα και Ακτή Ελεφαντοστού — συγκεντρώνουν περισσότερο από το 70% της συνολικής αξίας των διμερών εμπορικών ροών (Eurostat, 2023a)

Νότια Αφρική

Η Νότια Αφρική αποτελεί μακράν τον ισχυρότερο εμπορικό εταίρο της ΕΕ στην ΥΑ, τόσο λόγω του μεγέθους της οικονομίας της όσο και της διαφοροποίησης που παρατηρείται στα προϊόντα που εξάγει. Οι εξαγωγές της προς την ΕΕ περιλαμβάνουν ορυκτά, αυτοκίνητα, φρούτα και χημικά προϊόντα, ενώ εισάγει βιομηχανικό εξοπλισμό, φαρμακευτικά και ηλεκτρονικά. Η χώρα συμμετέχει ενεργά στη Συμφωνία Σταθερής Εταιρικής Σχέσης (SADC EPA) με την ΕΕ (European Commission, 2022).

Νιγηρία

Η Νιγηρία είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας πετρελαίου προς την ΕΕ στην ΥΑ. Οι εξαγωγές της είναι σχεδόν αποκλειστικά βασισμένες στον ενεργειακό τομέα, γεγονός που την καθιστά ευάλωτη σε μεταβολές των διεθνών τιμών πετρελαίου. Αν και η ΕΕ αποτελεί βασικό προορισμό για το νιγηριανό αργό πετρέλαιο, οι εμπορικές σχέσεις παραμένουν ασύμμετρες ως προς τη φύση των εισαγωγών και εξαγωγών (UNCTAD, 2022).

Αγκόλα

Η Αγκόλα, όπως και η Νιγηρία, βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην εξαγωγή αργού πετρελαίου προς την ΕΕ. Παρά τις επενδυτικές προσπάθειες διαφοροποίησης, η εξάρτηση από τον εξορυκτικό

τομέα περιορίζει την εμπορική της ευελιξία. Ωστόσο, αποτελεί σημαντικό εταίρο λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης και της ενεργειακής σημασίας της.

Γκάνα και Ακτή Ελεφαντοστού

Η Γκάνα και η Ακτή Ελεφαντοστού είναι οι σημαντικότεροι εξαγωγείς γεωργικών προϊόντων προς την ΕΕ, με κύρια προϊόντα το κακάο, το φοινικέλαιο και τα φρούτα. Και οι δύο χώρες έχουν υπογράψει διμερείς EPAs με την ΕΕ, απολαμβάνοντας αδασμολόγητη πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά, γεγονός που ενισχύει την ανταγωνιστικότητά τους.

Χώρες με Αναδυόμενες Δυνατότητες

Πέρα από τις μεγάλες οικονομίες, υπάρχει ένα σύνολο αναδυόμενων χωρών με περιορισμένη συμμετοχή στο εμπόριο ΕΕ–ΥΑ, αλλά με ενδείξεις σημαντικών εξαγωγικών δυνατοτήτων:

Ρουάντα. Παρά την περιορισμένη παραγωγική βάση, αναπτύσσει εξαγωγές σε καφέ, τσάι και υπηρεσίες.

Μποτσουάνα. γνωστή για τις εξαγωγές διαμαντιών, συμμετέχει ενεργά στην SADC EPA.

Τζιμπουτί. λειτουργεί κυρίως ως εμπορικό και λιμενικό διαμετακομιστικό κέντρο για τη βορειοανατολική Αφρική, με αυξανόμενο στρατηγικό ρόλο στην περιφερειακή διασύνδεση με την ΕΕ.

Η εμπορική πολιτική της ΕΕ οφείλει να λαμβάνει υπόψη την ανάγκη ενίσχυσης της συμμετοχής αυτών των μικρότερων οικονομιών στις διμερείς ροές, μέσω τεχνικής βοήθειας, πρόσβασης σε χρηματοδότηση, και υποστήριξης της εγχώριας μεταποίησης.

3.5 Δομικές Ανεπάρκειες και Θεσμικά Εμπόδια

Η αποτελεσματική ένταξη των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ) στο διεθνές εμπόριο παρεμποδίζεται από μια σειρά διαρθρωτικών και θεσμικών αδυναμιών, που περιορίζουν την ανταγωνιστικότητά τους και υπονομεύουν τη μακροπρόθεσμη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ελλείψεις Υποδομές

Οι βασικές υποδομές μεταφορών και logistics στις περισσότερες αφρικανικές χώρες είναι ανεπαρκείς ή/και κακώς συντηρημένες. Οι λιμένες παρουσιάζουν ελλείψεις σε χωρητικότητα, εξοπλισμό και μηχανοργάνωση, με αποτέλεσμα τη μεγάλη καθυστέρηση στη διακίνηση εμπορευμάτων. Το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο είναι συχνά αποσπασματικό, με ελάχιστη διασυννοριακή συνδεσιμότητα, γεγονός που καθιστά τη μεταφορά προϊόντων χρονοβόρα και δαπανηρή (World Bank, 2022)

Θεσμικά Εμπόδια και Διακυβέρνηση

Οι διοικητικές καθυστερήσεις στα τελωνεία, οι γραφειοκρατικές διαδικασίες και η απουσία ψηφιοποίησης των εμπορικών λειτουργιών λειτουργούν αποτρεπτικά για τους εξαγωγείς και εισαγωγείς. Παράλληλα, η αναποτελεσματική λειτουργία της δικαιοσύνης, η περιορισμένη ασφάλεια δικαίου και η ευρεία διαφθορά δημιουργούν αβεβαιότητα για τους οικονομικούς φορείς, αποθαρρύνοντας τις ξένες επενδύσεις και υπονομεύοντας τη σταθερότητα των εμπορικών σχέσεων.

Πολιτική Αστάθεια και Διακρατικές Συρράξεις

Η εμπορική πολιτική πολλών χωρών της ΥΑ επηρεάζεται αρνητικά από εσωτερικές συγκρούσεις, πολιτική αστάθεια, και ένοπλες διαμάχες, οι οποίες διαταράσσουν την παραγωγή, περιορίζουν τη λειτουργία αγορών και δημιουργούν σοβαρούς κινδύνους για τις επιχειρήσεις. Οι συγκρούσεις αυτές συχνά έχουν και διακρατικό χαρακτήρα, επηρεάζοντας περιφερειακές εμπορικές διαδρομές και υπονομεύοντας την εφαρμογή συμφωνιών οικονομικής συνεργασίας.

Τη στιγμή που εκπονείται η συγκεκριμένη εργασία, η Αφρική κατατάσσεται δεύτερη στον αριθμό των ένοπλων συγκρούσεων ανά περιοχή, με περισσότερες από 35 μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις (ΜΔΕΣ) να λαμβάνουν χώρα σε χώρες όπως η Μπουρκίνα Φάσο, το Καμερούν, η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία (ΚΑΔ), η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, η Αιθιοπία, το Μάλι, η Μοζαμβίκη, η Νιγηρία, η Σενεγάλη, η Σομαλία, το Νότιο Σουδάν και το Σουδάν. (Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2022)

Ανισότητες στην Κατανομή Επενδύσεων

Οι ξένες άμεσες επενδύσεις (FDI) κατευθύνονται δυσανάλογα σε λίγες χώρες και τομείς, κυρίως στις εξορύξεις και στην ενέργεια, αγνοώντας ευρύτερους τομείς της οικονομίας όπως η

μεταποίηση και η αγροτική παραγωγή. Αυτή η ανισομερής κατανομή περιορίζει τη συνολική αναπτυξιακή δυναμική και αναπαράγει δομές εξάρτησης με την Ευρωπαϊκή Ένωση από εξαγωγές πρώτων υλών (UNCTAD, 2023).

Η διαρθρωτική υστέρηση και οι θεσμικές δυσλειτουργίες που χαρακτηρίζουν την ΥΑ δεν συνιστούν μόνο εμπόδιο στις εμπορικές σχέσεις με την ΕΕ, αλλά και απειλή για την ίδια τη βιωσιμότητα των συμφωνιών οικονομικής εταιρικής σχέσης (EPAs). Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων είναι αναγκαίο να γίνει συντονισμένη παρέμβαση, τόσο από πλευράς τοπικών κυβερνήσεων όσο και από τους διεθνείς εταίρους, περιλαμβανομένης της ΕΕ, μέσω στοχευμένης τεχνικής βοήθειας, επενδύσεων σε υποδομές και ενίσχυσης της διακυβέρνησης.

3.6 Ρόλος των Συμφωνιών EPA

Οι Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (Economic Partnership Agreements – EPAs) αποτελούν το βασικό εργαλείο εμπορικής συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και των κρατών της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ). Στοχεύουν στη σταδιακή και αμοιβαία απελευθέρωση του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, σύμφωνα με τις αρχές του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), αλλά και στη διατήρηση της αναπτυξιακής διάστασης των διμερών σχέσεων (European Commission, 2023)

Βασικό χαρακτηριστικό των EPAs είναι η παροχή αδασμολόγητης πρόσβασης στην ευρωπαϊκή αγορά για τις εξαγωγές των χωρών της ΥΑ, ιδιαίτερα των λιγότερο ανεπτυγμένων (LDCs). Το καθεστώς αυτό ενισχύει την εξαγωγική ανταγωνιστικότητα πολλών χωρών και δημιουργεί δυνατότητες για εμβάθυνση της παραγωγικής βάσης. Από την άλλη πλευρά, προβλέπεται προοδευτική απελευθέρωση και των αγορών της ΥΑ για προϊόντα της ΕΕ, σε ένα πλαίσιο μεγαλύτερης χρονικής ευελιξίας.

Ωστόσο, η ασυμμετρία αμοιβαιότητας μεταξύ των ευρωπαϊκών και των υποσαχάριας αφρικανικών οικονομιών παραμένει ένα από τα βασικά σημεία προβληματισμού. Πολλές αφρικανικές οικονομίες στερούνται των κατάλληλων υποδομών, θεσμών και παραγωγικών δυνατοτήτων για να αξιοποιήσουν αποτελεσματικά την πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά.

Παράλληλα, το άνοιγμα των τοπικών αγορών σε ευρωπαϊκά προϊόντα μπορεί να απειλήσει την εγχώρια παραγωγή, ειδικά σε τομείς όπως η γεωργία και η μεταποίηση.

Επιπλέον, οι τεχνικές απαιτήσεις, όπως οι κανόνες καταγωγής, τα πρότυπα ποιότητας και τα υγειονομικά μέτρα, λειτουργούν στην πράξη ως μη δασμολογικά εμπόδια, περιορίζοντας την πραγματική αξιοποίηση των εμπορικών προτιμήσεων από τις χώρες της ΥΑ. Η πολυπλοκότητα των διαδικασιών συμμόρφωσης και οι χαμηλές διοικητικές ικανότητες των αφρικανικών κρατών δυσχεραίνουν την εμπορική πρόσβαση ακόμη και όταν τα δασμολογικά εμπόδια έχουν αρθεί (Busse, Bormann, & Großmann, 2021).

Η διασύνδεση των EPAs με αναπτυξιακά προγράμματα της ΕΕ, όπως η αναπτυξιακή βοήθεια ή η χρηματοδότηση υποδομών, αποτελεί κρίσιμο εργαλείο εξισορρόπησης των εμπορικών επιπτώσεων. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα αυτής της σύνδεσης παραμένει άνιση και εξαρτάται από την πολιτική βούληση και τη διοικητική ικανότητα υλοποίησης τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε αφρικανικό επίπεδο.

Η επίτευξη θετικών αναπτυξιακών αποτελεσμάτων από τις EPAs απαιτεί σαφή στρατηγικό συντονισμό, διαφάνεια και ενσωμάτωση σε ευρύτερα περιφερειακά πλαίσια, όπως η Αφρικανική Ζώνη Ελευθέρου Εμπορίου (AfCFTA). Μόνο υπό αυτές τις προϋποθέσεις οι EPAs μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στη μείωση της εξάρτησης της ΥΑ από τις εξαγωγές πρώτων υλών και στην προώθηση της ενδοαφρικανικής εμπορικής ολοκλήρωσης.

3.7 Μελλοντικές Προοπτικές

Η δημιουργία της AfCFTA (African Continental Free Trade Area) διαμορφώνει ένα νέο περιβάλλον ενδοαφρικανικών ροών, μειώνοντας τη σχετική εξάρτηση από την ΕΕ. Ταυτόχρονα, η ΕΕ, με τη "Πράσινη Συμφωνία" και την "Ψηφιακή Στρατηγική", τροποποιεί τους όρους εμπορικής πρόσβασης δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση σε standards περιβαλλοντικών και κοινωνικών δεικτών (UNCTAD, 2023)). Η ΕΕ καλείται να επανεξετάσει την εμπορική της πολιτική ως στρατηγικό εργαλείο γεωπολιτικής επιρροής, καθώς μεγάλες οικονομίες, όπως η Κίνα, η Τουρκία και η Ρωσία αναπτύσσουν δυναμική παρουσία στην Υποσαχάρια Αφρική.

Το εμπορικό πλαίσιο ΕΕ–ΥΑ αποτυπώνει μια δομική αλληλεξάρτηση με συνεχώς αυξανόμενη ασυμμετρία. Η ΥΑ λειτουργεί κυρίως ως αγορά πρώτων υλών, και η ΕΕ προσφέρει τη βιομηχανική υπεροχή της. Οι εμπορικές πολιτικές πρέπει να πλαισιωθούν από στοχευμένες αναπτυξιακές πολιτικές, ώστε να μετατραπεί η σχέση εξάρτησης σε ισότιμη συνεργασία.

4. Ανάλυση Εμπορικών Συμφωνιών

4.1 Εισαγωγή

Οι συμφωνίες εμπορίου μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και των αφρικανικών χωρών, ιδιαίτερα οι Οικονομικές Συμφωνίες Συνεργασίας (EPAs) με την Ανατολική και Νότια Αφρική (ESA), την Southern African Development Community (SADC) και την Κεντρική Αφρική, παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των οικονομικών σχέσεων και στην προώθηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Αυτές οι συμφωνίες προέκυψαν από τη Συμφωνία του Κοτονού το 2000, η οποία σήμανε μια μετατόπιση από τις παραδοσιακές σχέσεις βασισμένες στη βοήθεια προς μια εστίαση σε αμοιβαία ωφέλιμες εμπορικές συνεργασίες, με στόχο την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της οικονομικής ανάπτυξης σε όλη την Αφρική (Bilal & Stevens, 2009). Οι EPAs σχεδιάστηκαν για να απελευθερώσουν το εμπόριο με την κατάργηση δασμών και άλλων εμπορικών φραγμών, ενώ ταυτόχρονα λαμβάνουν υπόψη τις διαφορετικές οικονομικές συνθήκες των συμμετεχουσών χωρών (UNCTAD, 2021).

Οι συμφωνίες αυτές συνδυάζουν την προώθηση του ελεύθερου εμπορίου με την αναπτυξιακή διάσταση, καθώς παρέχουν πρόσβαση χωρίς δασμούς στην ευρωπαϊκή αγορά και παράλληλα ενισχύουν τις ικανότητες εμπορίου των αφρικανικών χωρών.

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται οι τρεις βασικές συμφωνίες που έχουν υπογραφεί μεταξύ της ΕΕ και χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής:

- Η Συμφωνία ΕΕ – Κοινότητας Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Αφρικής (ESA EPA)
- Η Συμφωνία ΕΕ – Κεντρικής Αφρικής (Central Africa EPA)
- Η Συμφωνία ΕΕ – Κοινότητας Ανάπτυξης της Νότιας Αφρικής (SADC EPA)

Εικόνα 3

Οι EPAs της Υποσαχάριας Αφρικής

Πηγή: European Commission. (n.d.). The EPA Negotiations in the Eastern and Southern Africa (ESA) region [Presentation slides]. SlidePlayer. <https://slideplayer.com/slide/16914700/>

Η EPAs στοχεύουν σε συγκεκριμένες περιφερειακές προκλήσεις και ευκαιρίες. Η ESA EPA τονίζει τη συνεργασία σε θέματα που σχετίζονται με το εμπόριο και στοχεύει στη βελτίωση της πρόσβασης στις αγορές για τις χώρες μέλη, ενώ η SADC EPA περιλαμβάνει ασύμμετρες διατάξεις για την προστασία των τοπικών βιομηχανιών και την ενίσχυση του εμπορίου εντός της περιφέρειας (European Commission, 2023). Αντίθετα, η Central Africa EPA εστιάζει στην υποστήριξη της περιφερειακής ολοκλήρωσης και της συνεργασίας για την ανάπτυξη, με την Καμερούν να είναι πρωτοπόρος στην εφαρμογή της (ECDPM, 2020). Μαζί, αυτές οι συμφωνίες υπογραμμίζουν τη δέσμευση της ΕΕ για την ενίσχυση των οικονομικών δεσμών με την Αφρική, αντιμετωπίζοντας παράλληλα τις ποικίλες ανάγκες ανάπτυξης και τις δυναμικές της ηπείρου.

Ωστόσο, οι EPAs έχουν επίσης προκαλέσει αντιδράσεις και συζητήσεις. Κριτικοί υποστηρίζουν ότι αυτές οι συμφωνίες μπορεί να οδηγήσουν στην πλημμύρισμα των τοπικών αγορών με φθηνά εισαγόμενα προϊόντα από την ΕΕ, πιθανώς υπονομεύοντας τις εγχώριες βιομηχανίες και περιορίζοντας τον χώρο για βιομηχανοποίηση στις αφρικανικές χώρες (Busse, Bormann & Großmann, 2021). Η απαίτηση για επικύρωση από όλες τις πλευρές, όπως στην περίπτωση της SADC EPA, προτού η συμφωνία τελικά εφαρμοστεί, προσθέτει περαιτέρω πολυπλοκότητα και εγείρει ανησυχίες σχετικά με την αποτελεσματικότητα τέτοιων πρωτοβουλιών στην προώθηση της πραγματικής περιφερειακής ολοκλήρωσης και οικονομικής συνεργασίας. Καθώς εξελίσσεται το τοπίο του διεθνούς εμπορίου, αυτές οι συμφωνίες παραμένουν υπό επίβλεψη, με συνεχείς συζητήσεις σχετικά με τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και τον αντίκτυπο τους στις αφρικανικές οικονομίες (UNCTAD, 2023)

4.1.1 Ιστορικό Πλαίσιο

Οι ιστορικές σχέσεις μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και των αφρικανικών χωρών έχουν διαμορφωθεί από μια πολύπλοκη αλληλεπίδραση αποικιακών κληρονομιών, οικονομικών εξαρτήσεων και εξελισσόμενων πολιτικών δυναμικών. Η υπογραφή της Συμφωνίας του Κοτονού το 2000 σήμανε μια σημαντική μετατόπιση στο πλαίσιο των σχέσεων ΕΕ-Αφρικής, με τη μετάβαση από παραδοσιακά μοντέλα βασισμένα στη βοήθεια προς πιο ολοκληρωμένες εμπορικές συνεργασίες, με στόχο την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και ολοκλήρωσης εντός της Αφρικής. Αυτή η συμφωνία έθεσε τις βάσεις για τις Οικονομικές Συμφωνίες Συνεργασίας (EPAs), οι οποίες στοχεύουν να διευκολύνουν το εμπόριο και τις επενδύσεις ενώ ταυτόχρονα προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη σε διάφορες αφρικανικές περιοχές, όπως η Southern African Development Community (SADC) και η ομάδα της Ανατολικής και Νότιας Αφρικής (ESA) (Bilal & Stevens, 2009).

Η περιοχή της SADC, ειδικότερα, αντιμετώπισε μοναδικές προκλήσεις και ευκαιρίες λόγω του ιστορικού της πλαισίου. Οι προσπάθειες ολοκλήρωσης εντός της SADC επηρεάστηκαν από αποικιακές ιστορίες, γεωγραφικούς παράγοντες και οικονομικές δομές που διαμόρφωσαν τις περιφερειακές δυναμικές. Εθνικοί ηγέτες και ηγεμονίες στην περιοχή διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στον καθορισμό των περιφερειακών ατζεντών και των προσπαθειών ολοκλήρωσης, συχνά

προτείνοντας πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα με βάση τα οφέλη και το κόστος που αντιλαμβάνονται οι αντίστοιχες χώρες τους (Draper et al., 2014)

Οι εμπορικές διαπραγματεύσεις μεταξύ της ΕΕ και της Αφρικής χαρακτηρίστηκαν από μια πολύπλοκη γκάμα συμφερόντων, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης να αντιμετωπιστούν οι διαφορετικές οικονομικές συνθήκες στις αφρικανικές χώρες. Για παράδειγμα, η Οικονομική Συμφωνία Συνεργασίας ΕΕ-SADC στοχεύει στη δημιουργία ευκαιριών για εμπόριο και επενδύσεις, διασφαλίζοντας παράλληλη συμμόρφωση με τα διεθνή εμπορικά πρότυπα. Αυτές οι συμφωνίες σχεδιάστηκαν για να προωθήσουν τη βαθιά ολοκλήρωση καλύπτοντας διάφορους τομείς, όπως οι υπηρεσίες, η πολιτική ανταγωνισμού και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, τα οποία είναι κρίσιμα για την προώθηση ενός ανταγωνιστικού οικονομικού περιβάλλοντος (Gathii, 2011)

Η εξελισσόμενη κατάσταση του διεθνούς εμπορίου έχει επιβάλει επίσης μια επανεκτίμηση των υφιστάμενων συμφωνιών και στρατηγικών, ιδιαίτερα υπό το πρίσμα νέων πλαισίων όπως η Αφρικανική Συνθήκη Ελεύθερου Εμπορίου (AfCFTA), που στοχεύει στην ενίσχυση του εμπορίου εντός της Αφρικής και της περιφερειακής συνεργασίας. Οι σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και των αφρικανικών εθνών συνεχίζουν να εξελίσσονται, με συνεχείς συζητήσεις γύρω από το εμπόριο, τις επενδύσεις και τη βιώσιμη ανάπτυξη να καθοδηγούν τον διάλογο μεταξύ των δύο περιοχών (Gathii, 2011)

4.1.2 Οικονομικές Συμφωνίες

Οι Οικονομικές Συμφωνίες Συνεργασίας (Economic Partnership Agreements – EPAs) αποτελούν διμερείς εμπορικές συμφωνίες μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και ομάδων χωρών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ACP), σχεδιασμένες να προωθήσουν την εμπορική φιλελευθεροποίηση και την ενσωμάτωση αυτών των περιοχών στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα (European Commission, 2023a). Η μετάβαση προς το πλαίσιο των EPAs ξεκίνησε το 2002 στο πλαίσιο της Συμφωνίας του Κοτονού, σηματοδοτώντας τη μετάβαση από το καθεστώς μη αμοιβαίων εμπορικών προτιμήσεων σε συμφωνίες βασισμένες στις αρχές του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Busse et al., 2021).

Οι EPAs ενσωματώνουν μια ασύμμετρη προσέγγιση, προβλέποντας σταδιακή και μερική άρση των εμπορικών φραγμών από τις χώρες της ACP, ενώ παρέχουν πλήρη και άμεση πρόσβαση των προϊόντων τους στην αγορά της ΕΕ (European Commission, 2023b). Η προσέγγιση αυτή στοχεύει στην προστασία των ευάλωτων οικονομιών και την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ ενθαρρύνει παράλληλα την περιφερειακή ολοκλήρωση.

SADC EPA και ESA EPA. Η Southern African Development Community (SADC) EPA και η Eastern and Southern Africa (ESA) EPA αποτελούν συγκεκριμένα πλαίσια στο ευρύτερο πλαίσιο των EPAs. Η SADC EPA καθιερώνει μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου που ευθυγραμμίζεται με τις αρχές της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT 1994), τονίζοντας την ασυμμετρία στις δεσμεύσεις με βάση τις διαφορετικές δυνατότητες των κρατών της SADC EPA. Αυτό το πλαίσιο στοχεύει να διευκολύνει το εμπόριο αγαθών, σεβαστών παράλληλα τους κανόνες προέλευσης και παρέχοντας δασμολογικές προτιμήσεις για τα προϊόντα που πληρούν τις προϋποθέσεις (SADC-EU EPA Implementation Support Programme, 2022).

Παρομοίως, η ESA EPA εστιάζει στη συνεργασία και την τεχνική βοήθεια μεταξύ των χωρών μελών, ενισχύοντας τον διάλογο για την αντιμετώπιση απαραίτητων εμπορικών φραγμών και τη βελτίωση της λειτουργίας των τεχνικών κανονισμών, των προτύπων και των διαδικασιών συμμόρφωσης. Και οι δύο συμφωνίες στοχεύουν στη βελτίωση του εμπορικού τοπίου μέσω της προώθησης της δόμησης δυνατοτήτων και της ενθάρρυνσης της διμερούς συνεργασίας μεταξύ των θεσμών που είναι υπεύθυνοι για την τυποποίηση και τις ρυθμιστικές πρακτικές (Schiff & Winters, 2003)

Central Africa EPA. Η Οικονομική Συμφωνία Συνεργασίας (EPA) της Κεντρικής Αφρικής είναι μια σημαντική εμπορική συμφωνία που στοχεύει στην ενίσχυση της περιφερειακής ολοκλήρωσης και του εμπορίου μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και των χωρών της Κεντρικής Αφρικής. Ο κύριος στόχος της Central Africa EPA είναι η ενίσχυση και η επιτάχυνση της διαδικασίας περιφερειακής ολοκλήρωσης εντός της περιοχής της Κεντρικής Αφρικής.

East and South Africa (ESA) EPA. Η Οικονομική Συμφωνία Συνεργασίας (EPA) της Ανατολικής και Νότιας Αφρικής (ESA) είναι μια σημαντική εμπορική συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και διαφόρων χωρών της περιοχής ESA. Η συμφωνία στοχεύει στην

ενίσχυση των εμπορικών σχέσεων, την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και τη διευκόλυνση της ένταξης των χωρών της ESA στην παγκόσμια οικονομία (European Commission, 2023).

4.2 Η Συμφωνία ESA EPA

4.2.1 Πεδίο Εφαρμογής

Η Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Αφρικής (ESA EPA) αποτελεί μια θεμελιώδη εμπορική συμφωνία που επιδιώκει την προοδευτική ενσωμάτωση των εν λόγω κρατών στην παγκόσμια οικονομία. Η συμφωνία εφαρμόζεται από το 2012 και εξασφαλίζει αδασμολόγητη και χωρίς ποσοτώσεις πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά για τις χώρες που συμμετέχουν. Αντιστοίχως, οι χώρες της ESA δεσμεύονται να ανοίξουν περίπου το 80% της αγοράς τους στα ευρωπαϊκά προϊόντα εντός προκαθορισμένων μεταβατικών περιόδων.

Η Συμφωνία με τις χώρες της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Αφρικής ESA EPA περιλαμβάνει κυρίως τις παρακάτω χώρες:

- Μαδαγασκάρη
- Ζιμπάμπουε
- Μαυρίκιο
- Σεϋχέλλες
- Κομόρες

(European Commission, 2023)

Η ESA EPA εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλέγμα εμπορικών συμφωνιών μεταξύ της ΕΕ και των κρατών της Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού (ACP), με στόχο την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των αναπτυσσόμενων χωρών και τη στήριξη της περιφερειακής ολοκλήρωσης (Bilal & Stevens, 2009).

Οι βασικοί στόχοι της συμφωνίας περιλαμβάνουν:

- την απλούστευση των κανόνων προέλευσης,
- την ενίσχυση των ικανοτήτων συμμόρφωσης με τα διεθνή τεχνικά πρότυπα,

- τη βελτίωση της δασμολογικής διοίκησης και της θεσμικής αποτελεσματικότητας,
- και τη στήριξη της επιχειρηματικότητας και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (MME)

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην τεχνική υποστήριξη και την παροχή επενδυτικών κινήτρων, με στόχο τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Η συμφωνία προωθεί επίσης την ανάπτυξη κοινοπραξιών και τη δημιουργία θεματικών επενδυτικών φόρουμ, ενισχύοντας την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων από την ΕΕ στην περιοχή .

Αξιοσημείωτη είναι η ευελιξία της συμφωνίας ως προς την ένταξη νέων μερών: οι Κομόρες προσχώρησαν το 2019, ενώ η Ανγκόλα έχει εκφράσει ενδιαφέρον συμμετοχής . Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα της ESA EPA εξαρτάται από παράγοντες όπως οι υφιστάμενες οικονομικές δομές, η γεωπολιτική θέση και η αποικιακή κληρονομιά, τα οποία μπορεί να επηρεάσουν τις δυνατότητες περιφερειακής ολοκλήρωσης (European Commission, 2023).

4.2.2 Επιπτώσεις

Η εφαρμογή της ESA EPA έχει επιφέρει ποικίλες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις στα συμμετέχοντα κράτη:

- Ενίσχυση των εξαγωγών προς την ΕΕ, κυρίως σε τομείς όπως τα τροπικά φρούτα, τα θαλάσσια προϊόντα και τα υφαντουργικά είδη.
- Προκλήσεις προσαρμογής και συμμόρφωσης με τα αυστηρά τεχνικά και ποιοτικά πρότυπα της ευρωπαϊκής αγοράς.
- Κίνδυνοι ανταγωνισμού για τις εγχώριες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, λόγω της αυξημένης διείσδυσης ευρωπαϊκών προϊόντων σε τοπικές αγορές.
- Η διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ εμπορικής φιλελευθεροποίησης και προστασίας των ευάλωτων οικονομικών κλάδων παραμένει κρίσιμο ζήτημα για την επιτυχή μακροπρόθεσμη εφαρμογή της συμφωνίας.

4.3 Η Συμφωνία Central Africa EPA

4.3.1 Πεδίο Εφαρμογή

Η Οικονομική Συμφωνία Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών της Κεντρικής Αφρικής (Central Africa EPA) επικεντρώνεται κυρίως στο Καμερούν, που αποτελεί το μοναδικό μέλος της περιοχής το οποίο έχει επικυρώσει και εφαρμόζει ενεργά τη συμφωνία από το 2014 . Άλλες χώρες, όπως η Γκαμπόν και η Ισημερινή Γουινέα, δεν έχουν προχωρήσει σε επικύρωση της συμφωνίας, καθιστώντας την περιφερειακή εφαρμογή της αποσπασματική. Η συμφωνία καλύπτει κυρίως αγροτικά προϊόντα (π.χ. μπανάνες, επεξεργασμένο κακάο) και βιομηχανικά προϊόντα (π.χ. ξυλεία, αλουμίνιο, κόντρα πλακέ).

Ο βασικός στόχος της Central Africa EPA είναι η ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας και της περιφερειακής ολοκλήρωσης (ECDPM, 2020). Ξεκινώντας από το 2003, οι διαπραγματεύσεις είχαν στόχο μια ευρύτερη συμφωνία που θα περιλάμβανε ολόκληρη την Κεντρική Αφρική, ωστόσο μόνο το Καμερούν έχει προχωρήσει σε εφαρμογή από το 2016. Η συμφωνία προβλέπει σταδιακή κατάργηση των δασμών και πλήρη πρόσβαση στην αγορά της ΕΕ, επιδιώκοντας την υποστήριξη της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω διευκολύνσεων στο εμπόριο και στη βελτίωση του επενδυτικού πλαισίου (European Commission, 2022).

Ωστόσο, η πρόοδος της περιφερειακής συνεργασίας παραμένει περιορισμένη. Παράγοντες όπως η αποικιακή κληρονομιά, οι γεωγραφικές ανισότητες, οι διαφορετικές οικονομικές δομές, και η απουσία τελωνειακής ένωσης, δυσχεραίνουν την ενοποίηση και την ευρύτερη εφαρμογή της συμφωνίας (UNCTAD, 2021).

Η Οικονομική Συμφωνία Συνεργασίας (EPA) της Κεντρικής Αφρικής είναι μια σημαντική εμπορική συμφωνία που στοχεύει στην ενίσχυση της περιφερειακής ολοκλήρωσης και του εμπορίου μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και των χωρών της Κεντρικής Αφρικής. Ο κύριος στόχος της Central Africa EPA είναι η ενίσχυση και η επιτάχυνση της διαδικασίας περιφερειακής ολοκλήρωσης εντός της περιοχής της Κεντρικής Αφρικής (European Commission, 2023b)

Οι διαπραγματεύσεις για μια ολοκληρωμένη EPA με την περιοχή της Κεντρικής Αφρικής ξεκίνησαν το 2003. Μέχρι στιγμής, η μόνη ενεργή εφαρμογή αυτής της συμφωνίας είναι μεταξύ της ΕΕ και της Καμερούν, η οποία αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την επίτευξη μιας πλήρους

περιφερειακής συμφωνίας που θα περιλαμβάνει και τις οκτώ χώρες της περιοχής της Κεντρικής Αφρικής. Η συμφωνία παρέχει στην Καμερούν απροσδόκητα ελεύθερη πρόσβαση στην αγορά της ΕΕ για ένα ευρύ φάσμα προϊόντων, συμπεριλαμβανομένων γεωργικών προϊόντων όπως μπανάνες και επεξεργασμένη κακάο, καθώς και βιομηχανικών προϊόντων όπως αλουμίνιο και κόντρα πλακέ. Αυτή η ρύθμιση διευκόλυνε τη σταδιακή απελευθέρωση της αγοράς της ΕΕ για τα προϊόντα της Καμερούν από την έναρξη ισχύος της στις 4 Αυγούστου 2016 (European Commission, 2023c)

Η Central Africa EPA στοχεύει να προωθήσει την οικονομική ανάπτυξη με την απλοποίηση των διαδικασιών εμπορίου και τη βελτίωση της πρόσβασης στις αγορές και για τις δύο πλευρές. Συγκεκριμένα, έχει σχεδιαστεί για να παρέχει ένα φόρουμ συζήτησης, να επιλύει ζητήματα που σχετίζονται με το εμπόριο και να διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ θεσμών και στις δύο πλευρές. Επιπλέον, η συμφωνία τονίζει την ανάγκη βελτίωσης του επενδυτικού κλίματος, το οποίο είναι κρίσιμο για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων και την υποστήριξη των τοπικών επιχειρήσεων. Σήμερα, η Καμερούν είναι η μόνη χώρα της Κεντρικής Αφρικής που εφαρμόζει ενεργά την ΕΡΑ, υπογραμμίζοντας τις προκλήσεις που αντιμετωπίζονται στην επίτευξη ευρύτερης περιφερειακής συνεργασίας (Schiff & Winters, 2003).

Παρά τα πιθανά οφέλη της, η Central Africa EPA αντιμετωπίζει αρκετές προκλήσεις. Παράγοντες όπως η αποικιακή ιστορία, οι γεωγραφικές ανισότητες και οι διαφορετικές οικονομικές δομές μεταξύ των κρατών μελών επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα των περιφερειακών οργανισμών και τη διαδικασία ολοκλήρωσης. Επιπλέον, οι εξωτερικές επιρροές, όπως η ξένη βοήθεια και οι εμπορικές συμφωνίες, επηρεάζουν το περιβάλλον κινήτρων για τις προσπάθειες ολοκλήρωσης. Έτσι, ενώ η Central Africa EPA αντιπροσωπεύει μια σημαντική πρόοδο προς την περιφερειακή ολοκλήρωση, η επίτευξη πλήρους συμμετοχής και συνεργασίας μεταξύ όλων των χωρών της Κεντρικής Αφρικής παραμένει μια πολύπλοκη εργασία.

4.3.2 Επιπτώσεις

Η εφαρμογή της Central Africa EPA στο Καμερούν έχει ήδη επιφέρει ορισμένα αποτελέσματα:

- Αύξηση εξαγωγών, ιδίως σε προϊόντα όπως κακάο, μπανάνες και επεξεργασμένη ξυλεία.
- Περιορισμένη γεωγραφική κάλυψη: η έλλειψη συμμετοχής άλλων χωρών αποδυναμώνει την περιφερειακή διάσταση.

- Απουσία τελωνειακής ένωσης: αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για τον ενδοπεριφερειακό συντονισμό και την οικονομική συνέργεια.

Η Central Africa EPA προσφέρει μεν ευκαιρίες, αλλά η επιτυχία της εξαρτάται από την επέκταση της συμμετοχής, την εμβάθυνση των θεσμών και τη βελτίωση της διοικητικής και τελωνειακής συνεργασίας

4.4 Η Συμφωνία SADC EPA

4.4.1 Πεδίο Εφαρμογή

Η Συμφωνία Οικονομικής Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και των κρατών της Κοινότητας Ανάπτυξης της Νότιας Αφρικής (SADC EPA) είναι η πιο πλήρης και σημαντική EPA σε όρους όγκου εμπορίου. Υπογράφηκε στις 10 Ιουνίου 2016 και τέθηκε σε προσωρινή ισχύ στις 10 Οκτωβρίου 2016, ενώ η Μοζαμβίκη προσχώρησε πλήρως το 2018 (ECDPM, 2020).

Συμμετέχουν οι εξής χώρες:

- Νότια Αφρική
- Μποτσουάνα
- Λεσότο
- Ναμίμπια
- Εσουατίνι
- Μοζαμβίκη

Η συμφωνία διακρίνεται για το γεγονός ότι αποτελεί την πρώτη πλήρως αμοιβαία EPA, προβλέποντας αμοιβαία μείωση δασμών σε ευρύ φάσμα προϊόντων, τόσο από την πλευρά της ΕΕ όσο και από τις συμμετέχουσες χώρες της SADC (European Commission, 2023c)

Ασύμμετρες Διατάξεις και Προστατευτισμός. Η SADC EPA περιλαμβάνει ασύμμετρες διατάξεις υπέρ των αφρικανικών κρατών, αντισταθμίζοντας τις ανισότητες στην οικονομική ανάπτυξη μεταξύ ΕΕ και SADC. Οι χώρες της SADC έχουν:

- Τη δυνατότητα να αποκλείσουν «ευαίσθητα» προϊόντα από την άμεση απελευθέρωση.

- Μέχρι και 12 χρόνια για τη σταδιακή απελευθέρωση των αγορών τους, ενώ η ΕΕ προσφέρει άμεση και πλήρη πρόσβαση στην αγορά της.
- Ευέλικτους κανόνες προέλευσης που επιτρέπουν τη χρήση εισαγόμενων πρώτων υλών από τρίτες χώρες ή γειτονικές οικονομικές ενώσεις όπως η COMESA ή η EAC.
- Ειδικά μέτρα προστασίας για γεωργικά και βιομηχανικά προϊόντα, καθώς και προστασία για νεοσύστατες βιομηχανίες.

(SADC-EU EPA Implementation Support Programme, 2022).

Παραδείγματα περιλαμβάνουν την εξαίρεση των πουλερικών και της ζάχαρης από τη Μοζαμβίκη και την προστασία της βιομηχανίας γαλακτοκομικών στη Ναμίμπια.

Μηχανισμοί Διμερούς Προστασίας. Η συμφωνία παρέχει τη δυνατότητα ενεργοποίησης πέντε μέτρων προστασίας για τις χώρες της SADC:

- Προσωρινή αύξηση δασμών σε περιπτώσεις μαζικών εισαγωγών από την ΕΕ που προκαλούν ζημία στην εγχώρια παραγωγή.
- Αναστολή προγραμματισμένων μειώσεων δασμών, εάν απειλείται η εσωτερική οικονομική σταθερότητα.
- Προστασία αναδυόμενων βιομηχανιών με προσωρινά μέτρα στήριξης.
- Μέτρα για την επισιτιστική ασφάλεια, ιδίως σε περιόδους κρίσης.
- Προστασία του ισοζυγίου πληρωμών, επιτρέποντας προσωρινούς περιορισμούς στις εισαγωγές .

(SADC-EU EPA Implementation Support Programme, 2022)

Αυτά τα μέτρα προσφέρουν σημαντικό βαθμό ευελιξίας και εσωτερικής προστασίας, καθιστώντας τη συμφωνία προσαρμοσμένη στις ανάγκες των αναπτυσσόμενων κρατών.

Διευκόλυνση Εμπορίου και Τεχνική Υποστήριξη. Η SADC EPA δεν περιορίζεται στη μείωση δασμών. Έμφαση δίνεται στη διευκόλυνση του εμπορίου μέσω:

- Απλοποίησης κανόνων προέλευσης: εκπαιδευτικά εργαλεία και πρότυπα για MME.
- Εναρμόνισης με πρότυπα της ΕΕ: π.χ. πιστοποίηση GlobalG.A.P. για αγροτικά προϊόντα.
- Χρηματοδότηση εργαστηρίων συμμόρφωσης σε Ζιμπάμπουε και Ναμίμπια.

- Ψηφιοποίηση τελωνειακών διαδικασιών με υποστήριξη από ευρωπαϊκά κονδύλια

(European Commission, 2023f)

Οι δράσεις αυτές ενισχύουν την εξαγωγική ικανότητα και διευκολύνουν την πρόσβαση των χωρών της SADC στην ευρωπαϊκή αγορά.

4.4.2 Επιπτώσεις

Οι πρώτες εκτιμήσεις για την εφαρμογή της SADC EPA δείχνουν θετικές αλλά μικτές επιπτώσεις:

Αύξηση εξαγωγών αγροτικών προϊόντων, φρούτων και κρασιών από τη Νότια Αφρική.

Δυνατότητες βιομηχανικής συνεργασίας, κυρίως στον τομέα οχημάτων και φαρμακευτικών προϊόντων.

Ενίσχυση τελωνειακού συντονισμού και διοικητικής ικανότητας σε περιφερειακό επίπεδο.

Κριτική για εξάρτηση από ευρωπαϊκές εισαγωγές και περιορισμένη διαφοροποίηση των παραγωγικών δομών (Kalenga, 2022).

Παρότι η συμφωνία θεωρείται θετικό βήμα για την εμβάθυνση των εμπορικών δεσμών ΕΕ–Υποσαχάριας Αφρικής, η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά της θα εξαρτηθεί από την ικανότητα των χωρών της SADC να διατηρήσουν ισχυρές τοπικές βιομηχανίες και να αξιοποιήσουν τους μηχανισμούς στήριξης και προστασίας.

.

4.5 Συγκριτική Ανάλυση Συμφωνιών Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (EPAs)

Σε αυτό το σημείο παρουσιάζονται σε μορφή πίνακα τα βασικά στοιχεία των τριών ενεργών συμφωνιών EPAs που αναλύθηκαν παραπάνω

Πίνακας 1

Τα βασικά στοιχεία των τριών ενεργών συμφωνιών EPAs

Κριτήριο	ESA EPA	Central Africa EPA	SADC EPA
Έτος έναρξης εφαρμογής	2012	2014	2016
Συμμετέχουσες χώρες	Μαδαγασκάρη, Μαυρίκιος, Σεϋχέλλες, Ζιμπάμπουε, Κομόρες	Καμερούν	Μποτσουάνα, Λεσότο, Μοζαμβίκη, Ναμίμπια, Νότια Αφρική, Εσουατίνι
Επίπεδο αμοιβαιότητας	Μέτριο	Περιορισμένο	Υψηλό
Όγκος εμπορικών συναλλαγών με ΕΕ	Μέτριος	Χαμηλός	Υψηλός
Βαθμός περιφερειακής εφαρμογής	Μερική	Ελάχιστη (περιορίζεται μόνο στο Καμερούν)	Ικανοποιητική, με ευθυγράμμιση προς τις περιφερειακές πολιτικές της SADC
Κύριες προκλήσεις	Συμμόρφωση με τεχνικά και υγειονομικά πρότυπα της ΕΕ	Έλλειψη ευρύτερης περιφερειακής συμμετοχής	Διαχείριση ρητρών προστασίας και εφαρμογή ειδικών εξαιρέσεων

Πηγή: European Commission, EPA Implementation Reports (2023)

Οι Οικονομικές Συμφωνίες Συνεργασίας (EPAs) μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και των αφρικανικών εθνών έχουν σχεδιαστεί για να ενισχύσουν τις εμπορικές σχέσεις με την κατάργηση

δασμών και άλλων εμπορικών φραγμών, ενώ ταυτόχρονα προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη και την περιφερειακή ολοκλήρωση. Οι συμφωνίες στοχεύουν συγκεκριμένες περιοχές, συμπεριλαμβανομένης της Ανατολικής και Νότιας Αφρικής (ESA), της Southern African Development Community (SADC) και της Κεντρικής Αφρικής, καθεμία με διαφορετικούς στόχους και επιπτώσεις στις εμπορικές δυναμικές.

Η ESA EPA εστιάζει στην ενίσχυση της συνεργασίας εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών, την προώθηση της παραγωγής και τη βελτίωση των εμπορικών δυνατοτήτων. Το πεδίο εφαρμογής της καλύπτει διάφορους τομείς, όπως το εμπόριο υπηρεσιών, οι επενδύσεις και η οικονομική συνεργασία, οι οποίες είναι ζωτικές για τη δομική μεταμόρφωση των οικονομιών της ESA. Επιπλέον, η ESA EPA αναγνωρίζει τη σημασία της συνεργασίας σε θέματα όπως τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και η πολιτική ανταγωνισμού, τονίζοντας την ανάγκη για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στις εμπορικές σχέσεις (European Commission, 2023c).

Από την άλλη πλευρά, η SADC EPA χρησιμοποιεί ένα πιο πολύπλοκο αναλυτικό πλαίσιο μέσω της εφαρμογής μοντέλων γενικής ισορροπίας. Αυτό το μοντέλο ενσωματώνει πολλαπλές μεταβλητές, συμπεριλαμβανομένης της κατάργησης των ποσοτώσεων για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και της επίδρασης της διεύρυνσης της ΕΕ, οι οποίες επηρεάζουν τις εμπορικές ροές μεταξύ των χωρών της SADC. Η SADC EPA στοχεύει όχι μόνο να διευκολύνει το διμερές εμπόριο με την ΕΕ αλλά και να ενθαρρύνει την περιφερειακή ολοκλήρωση μεταξύ των αφρικανικών οικονομιών, συγκρίνοντας διάφορα σενάρια για τη βελτιστοποίηση των εμπορικών αποτελεσμάτων (European Commission, 2023d).

Αντίθετα, η Central Africa EPA αντιμετωπίζει μοναδικές προκλήσεις λόγω της οικονομικής ποικιλομορφίας και των διαφορετικών επιπέδων ανάπτυξης της περιοχής. Η συμφωνία στοχεύει να ενισχύσει τις εμπορικές σχέσεις αντιμετωπίζοντας συγκεκριμένες τοπικές ανάγκες και προωθώντας την περιφερειακή συνεργασία μεταξύ των χωρών της Κεντρικής Αφρικής. Αυτή η προσαρμοσμένη προσέγγιση είναι κρίσιμη, καθώς επιτρέπει ευελιξία στις διαπραγματεύσεις, προσαρμόζοντας τις διαφορετικές οικονομικές δυνατότητες και προτεραιότητες εντός της περιοχής (European Commission, 2023e).

Όταν συγκρίνουμε την αποτελεσματικότητα αυτών των συμφωνιών, γίνεται σαφές ότι το εμπειρικό μοντέλο της SADC EPA προσφέρει ένα ισχυρό πλαίσιο για την κατανόηση των

εμπορικών δυναμικών, ιδιαίτερα όσον αφορά τα εντατικά και εκτετατικά όρια του εμπορίου. Η ESA EPA, αν και ολοκληρωμένη στο πεδίο εφαρμογής της, μπορεί να μην είναι τόσο λεπτομερής στην αντιμετώπιση των πολύπλοκων οικονομικών συνθηκών που υπάρχουν στην περιοχή SADC. Εν τω μεταξύ, η έμφαση της Central Africa EPA στην περιφερειακή συνεργασία υποδηλώνει μια αυξανόμενη αναγνώριση της σημασίας των προσαρμοσμένων λύσεων για την ενίσχυση των εμπορικών σχέσεων (Schiff & Winters, 2003).

4.6 Μελλοντικές Προοπτικές

Το μέλλον των εμπορικών συμφωνιών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Αφρικής, ιδιαίτερα όσον αφορά τις Οικονομικές Συμφωνίες Συνεργασίας της Ανατολικής και Νότιας Αφρικής (ESA), της Southern African Development Community (SADC) και της Κεντρικής Αφρικής, εξαρτάται από αρκετές εξελισσόμενες δυναμικές και στρατηγικές πρωτοβουλίες.

Καθώς η Νότια Αφρική προεδρεύει της ομάδας BRICS, η ανάγκη για διαφοροποίηση στις εμπορικές της σχέσεις γίνεται ολοένα και πιο πιεστική. Η ΕΕ ενθαρρύνεται να συμμετάσχει σε εποικοδομητικό διάλογο με τα αφρικανικά έθνη, προσδιορίζοντας τομείς κοινών συμφερόντων και ωφελειών που ευθυγραμμίζονται με κοινές αξίες. Μια τέτοια συμμετοχή είναι κρίσιμη, καθώς μπορεί να διευκολύνει την προσαρμογή των εμπορικών συμφωνιών ώστε να ταιριάζουν καλύτερα στις μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες και των δύο περιοχών.

Οι αφρικανικές χώρες αντιμετωπίζουν κοινές προκλήσεις στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους στο εμπόριο, όπως τα υψηλά κόστη μεταφοράς και οι γραφειοκρατικοί φραγμοί που εμποδίζουν τις ομαλές εμπορικές ροές. Αυτά τα ζητήματα είναι ιδιαίτερα έντονα μεταξύ διαφόρων Περιφερειακών Οικονομικών Κοινοτήτων, δημιουργώντας μια πιεστική ανάγκη και για τις δύο περιοχές να υιοθετήσουν νέες προσεγγίσεις συνεργασίας. Με την εκσυγχρονισμό και τη διαφοροποίηση των εμπορικών τους σχέσεων, η ΕΕ και η Αφρική μπορούν να αυξήσουν σημαντικά την οικονομική επίδραση των συμφωνιών τους (Busse et al., 2021).

Ο υπέρτατος στόχος της οικονομικής μεταμόρφωσης της Αφρικής είναι η μετάβαση από την εξάρτηση από την κατανάλωση και τις εξαγωγές πρώτων υλών στη βιώσιμη ανάπτυξη και τη βιομηχανοποίηση. Αυτή η μεταμόρφωση υποστηρίζεται από μια δέσμευση των αφρικανικών

ηγετών να διαφοροποιήσουν τις οικονομίες τους, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει νέα μέτρα πολιτικής, όπως η πιθανή χρήση φόρων εξαγωγής. Σε αυτό το πλαίσιο, η υποστήριξη της ΕΕ για τις πρωτοβουλίες βιώσιμης ανάπτυξης της Αφρικής είναι απαραίτητη, ιδιαίτερα μέσω εμπορικών πολιτικών που προωθούν ισότιμη και συμπεριληπτική ανάπτυξη.

Οι μελλοντικές συμφωνίες πρέπει να τονίσουν τη συνεργασία σχετικά με τη μεταφορά τεχνολογίας και τη δόμηση δυνατοτήτων, ιδιαίτερα στον τομέα των στατιστικών και των υπηρεσιών που σχετίζονται με το εμπόριο. Η ανάπτυξη συμβατών συστημάτων για τις εμπορικές στατιστικές και η εναρμόνιση των μεθόδων θα ενισχύσει την ικανότητα και των δύο μερών να συμμετέχουν αποτελεσματικά στο εμπόριο, προωθώντας έτσι μεγαλύτερη ολοκλήρωση και συνεργασία. Αυτή η εστίαση στη δόμηση δυνατοτήτων είναι ζωτικής σημασίας για τη δημιουργία ενός δίκαιου πλαισίου εμπορίου που λαμβάνει υπόψη τις συγκεκριμένες ανάγκες και τους περιορισμούς των αφρικανικών εθνών (African Union, 2023)

5. Εμπειρική Ανάλυση

5.1 Εισαγωγή

Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, επιχειρείται ο μηδενισμός των δασμών μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Υποσαχάριας Αφρικής. Στους εμπορικούς όρους, αυτό αναφέρεται ως Free Trade Agreement και λειτουργεί θεωρητικά ως επέκταση της ΕΕ στην Υποσαχάρια Αφρική.

Οι Συμφωνίες Ελευθέρου Εμπορίου (Free Trade Agreements – FTAs) αποτελούν βασικό θεσμό στη σύγχρονη διεθνή εμπορική πολιτική. Μέσω αυτών, οι συμβαλλόμενες πλευρές επιδιώκουν τη σταδιακή ή πλήρη κατάργηση των δασμών και την απλοποίηση των τελωνειακών διαδικασιών, αποβλέποντας στην ενίσχυση του διμερούς ή πολυμερούς εμπορίου (European Council on Foreign Relations, 2022)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει συνάψει πολυάριθμες FTAs με χώρες και περιφέρειες της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ), με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα τις Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (Economic Partnership Agreements – EPAs). Οι EPAs επιδιώκουν να αντικαταστήσουν τα μονομερή εμπορικά καθεστώτα του παρελθόντος με αμοιβαίες και συμβατές με τους κανόνες του ΠΟΕ συμφωνίες. Στόχος των συμφωνιών αυτών είναι η ενίσχυση των εμπορικών δεσμών, η ενθάρρυνση επενδύσεων και η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στις χώρες της Αφρικής.

Μέσω της μοντελοποίησης ενός τέτοιου σεναρίου, αναμένεται να αναδειχθούν οι δυναμικές επιπτώσεις στους τομείς παραγωγής, στη μεταβολή των εμπορικών ροών και στις σχετικές τιμές, προσφέροντας χρήσιμα συμπεράσματα για τη σκοπιμότητα ενίσχυσης των υπάρχουσών FTAs ή υπογραφής νέων. Επιπλέον, αναμένεται να αποτυπωθούν οι ασυμμετρίες στις επιδράσεις, λαμβάνοντας υπόψη τη διαφοροποίηση στο παραγωγικό δυναμικό και την εμπορική εξωστρέφεια μεταξύ ΕΕ και ΥΑ.

5.2 Περιγραφή του Εργαλείου GTAP και Μεθοδολογική Προσέγγιση

Το GTAP (Global Trade Analysis Project) αποτελεί ένα από τα πιο διαδεδομένα υποδείγματα υπολογιστικής γενικής ισορροπίας (Computable General Equilibrium – CGE), το οποίο χρησιμοποιείται για την αξιολόγηση των επιπτώσεων από μεταβολές στην εμπορική πολιτική, περιλαμβανομένων δασμολογικών παρεμβάσεων, οικονομικών συμφωνιών μεταξύ χωρών ή περιοχών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων (Hertel, 1997).

Αναπτύχθηκε από το Center for Global Trade Analysis στο Purdue University και βασίζεται σε μια λεπτομερή, διασυνδεδεμένη παγκόσμια βάση δεδομένων, η οποία περιλαμβάνει πίνακες εισροών–εκροών ανά χώρα, τα επίπεδα δασμών, φορολογικές επιβαρύνσεις και συντελεστές παραγωγής. Η τρέχουσα έκδοση της βάσης δεδομένων GTAP καλύπτει πάνω από 140 χώρες/περιοχές και περίπου 65 παραγωγικούς κλάδους (Aguiar et al., 2019)

Η ανάλυση στο GTAP πραγματοποιείται είτε με χρήση του GEMPACK, ενός λογισμικού επίλυσης αλγεβρικών εξισώσεων, είτε μέσω του πιο φιλικού περιβάλλοντος RunGTAP. Η λύση των εξισώσεων βασίζεται σε τεχνικές γραμμικής ή μη γραμμικής προσεγγιστικής επίλυσης ισορροπίας, λαμβάνοντας υπόψη τις διασυνδέσεις μεταξύ παραγωγών, καταναλωτών και εξωτερικού τομέα (Horridge, 2003).

Στην παρούσα εργασία υιοθετείται ένα σενάριο μηδενισμού των ad-valorem δασμών μεταξύ ΕΕ και ΥΑ, με σκοπό την αξιολόγηση των πιθανών μεταβολών: στο διαπεριφερειακό εμπόριο (εισαγωγές – εξαγωγές), στην κλαδική παραγωγή και απασχόληση, στους όρους εμπορίου (terms of trade), και στη συνολική ευημερία κάθε περιφέρειας (equivalent variation / welfare effects).

Η προσέγγιση CGE υπερτερεί έναντι άλλων υποδειγμάτων, όπως τα μερικής ισορροπίας, καθώς επιτρέπει την ενδογενή αντιμετώπιση περιορισμών στους παραγωγικούς συντελεστές, την υποκατάσταση προϊόντων και την ανακατανομή πόρων σε όλο το φάσμα της οικονομίας. Το GTAP

προσφέρει έτσι μια ολοκληρωμένη μεθοδολογική βάση για τη διερεύνηση σεναρίων εμπορικής απελευθέρωσης μεγάλης κλίμακας (Burfisher, 2017).

5.3 Αποτελέσματα της ανάλυσης

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή αυτού του κεφαλαίου, για τους σκοπούς του πειράματος της συγκεκριμένης εργασίας υποτέθηκε πλήρης φιλελευθεροποίηση του εμπορίου μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής.

Παρακάτω εξετάζουμε πως η αλλαγή αυτή, δηλαδή η συνολική κατάργηση των δασμών επηρεάζει συγκεκριμένους δείκτες των οικονομιών των δύο περιοχών που αφορούν στην εμπορική ισορροπία, την ευημερία και την τομεακή κατανομή παραγωγής. Η οικονομία της κάθε περιοχής έχει χωριστεί στους παρακάτω κύριους τομείς:

1. Γεωργία: Αφορά την καλλιέργεια φυτών και την παραγωγή τροφίμων από τη γη.
2. Ζωικό κεφάλαιο: Αφορά την εκτροφή ζώων για τρόφιμα, εργασία ή πρώτες ύλες.
3. Εξορύξεις: Αφορά την εξαγωγή φυσικών πόρων από τη γη, όπως μέταλλα ή ορυκτά.
4. Επεξεργασμένο φαγητό: Αφορά την παραγωγή τροφίμων με βιομηχανική επεξεργασία και συσκευασία.
5. Κλωστοϋφαντουργία: Αφορά την παραγωγή νημάτων, υφασμάτων και ειδών ένδυσης από ίνες.
6. Ελαφρά βιομηχανία: Αφορά την κατασκευή καταναλωτικών αγαθών μικρής κλίμακας και τελικής χρήσης.
7. Βαριά βιομηχανία: Αφορά την παραγωγή μεγάλων μηχανών, οχημάτων, μετάλλων και βιομηχανικού εξοπλισμού.
8. Κατασκευές: Αφορά τις δραστηριότητες δόμησης έργων όπως κατοικίες, δρόμοι και υποδομές.
9. Μεταφορές και Επικοινωνίες: Αφορά την μετακίνηση ανθρώπων, αγαθών και ανταλλαγή πληροφοριών.

10. Άλλες Υπηρεσίες: Αφορά τις διάφορες υπηρεσίες που δεν περιλαμβάνονται αλλού, όπως ψυχαγωγία, καθαριότητα.

5.3.1 Μεταβολή στο ΑΕΠ

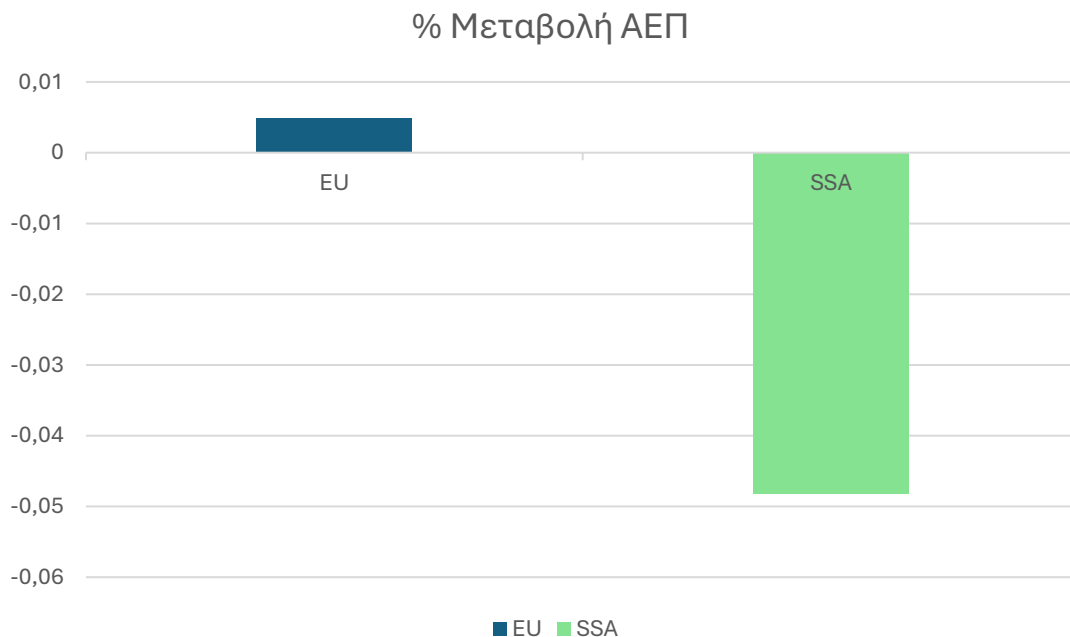
Το ΑΕΠ (GDP) είναι δείκτης της συνολικής παραγωγής μιας οικονομίας και χρησιμοποιείται για να μετρηθεί η μεταβολή στην οικονομική δραστηριότητα ως αποτέλεσμα ενός εμπορικού σοκ ή πολιτικής. Η αύξηση του ΑΕΠ ερμηνεύεται συνήθως ως ένδειξη οικονομικής ανάπτυξης, καθώς σηματοδοτεί ενίσχυση της παραγωγικής δραστηριότητας, της απασχόλησης και της καταναλωτικής ζήτησης.

Αντίθετα μια μείωση του ΑΕΠ, συνδέεται παραδοσιακά με την οικονομική ύφεση, δηλαδή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, και επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις σε πολλαπλά επίπεδα, όπως αύξηση στην ανεργία, μείωση στα εισοδήματα και την κατανάλωση και δημοσιονομικά ελλείματα

Στο παρακάτω γράφημα, βλέπουμε πως η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου επηρεάζει το ΑΕΠ των δυο εξεταζόμενων περιοχών.

Διάγραμμα 1

Μεταβολή ΑΕΠ

Η θετική μεταβολή του ΑΕΠ κατά +0.0048% για την ΕΕ υποδηλώνει οριακή οικονομική ενίσχυση λόγω της άρσης των εμπορικών φραγμών. Οι επιχειρήσεις ωφελούνται από φθηνότερες εισαγωγές πρώτων υλών και αποκτούν πρόσβαση σε νέες αγορές.

Η αρνητική μεταβολή του ΑΕΠ κατά -0.0482% για την Υποσαχάρια Αφρική δείχνει συρρίκνωση της εγχώριας παραγωγής. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην αυξημένη εισαγωγική πίεση από τα πιο ανταγωνιστικά προϊόντα της ΕΕ, που πλήττει την τοπική παραγωγή.

5.3.2 Μεταβολή στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων

Ο όρος ιδιωτικές πωλήσεις εγχώριων προϊόντων» αναφέρεται, σε γενικές γραμμές, στην πώληση αγαθών που παράγονται μέσα στη χώρα από ιδιωτικούς φορείς (επιχειρήσεις ή φυσικά πρόσωπα) προς κατανάλωση ή χρήση εντός της ίδιας χώρας ή προς εξαγωγή, ανάλογα με το πλαίσιο.

Το ΑΕΠ από την πλευρά της δαπάνης εκφράζεται συνήθως ως:

$$\text{ΑΕΠ} = C + I + G + (X - M)$$

Όπου:

C: Ιδιωτική κατανάλωση (που περιλαμβάνει τις ιδιωτικές πωλήσεις εγχώριων προϊόντων)

I: Ιδιωτικές Επενδύσεις

G: Δημόσιες Δαπάνες

X - M: Καθαρές εξαγωγές (εξαγωγές μείον εισαγωγές)

Αναμένουμε λοιπόν μια αύξηση στον ΑΕΠ να οδηγήσει σε αύξηση των ιδιωτικών πωλήσεων και μια μείωση να έχει το αντίθετο αποτέλεσμα.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τη μεταβολή (%) στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων εντός της ΕΕ, ανά τομέα, μετά από πλήρη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου με την Υποσαχάρια Αφρική (ΥΑ), όπως εκτιμήθηκε από το GTAP.

Πίνακας 2

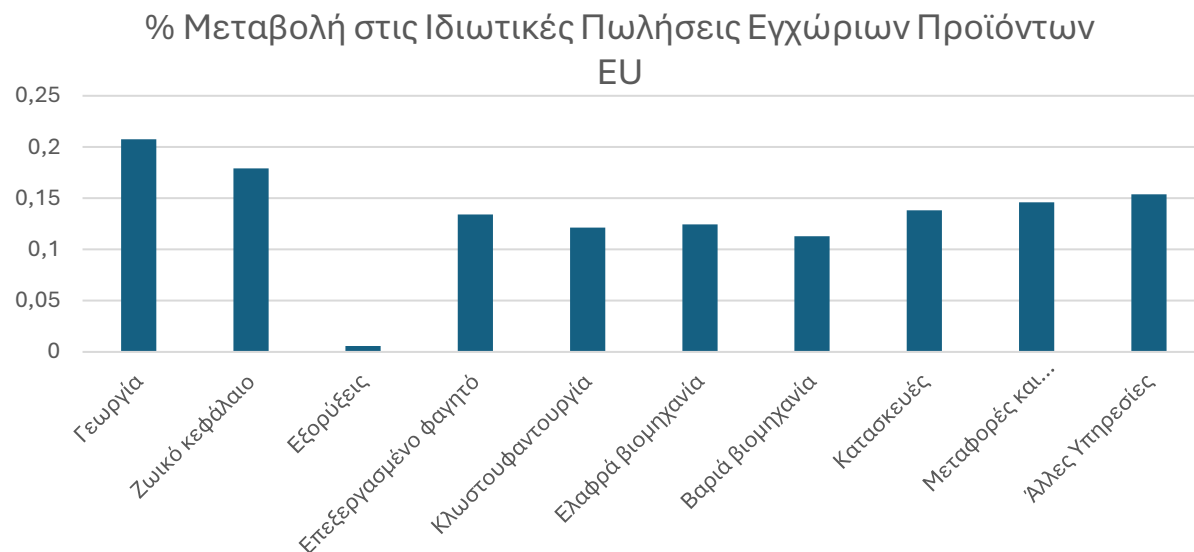
Μεταβολή στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων EU

% Μεταβολή στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων EU	
Γεωργία	0.2077
Ζωικό κεφάλαιο	0.1791
Εξορύξεις	0.0058
Επεξεργασμένο φαγητό	0.1342
Κλωστουφαντουργία	0.1213
Ελαφρά βιομηχανία	0.1244
Βαριά βιομηχανία	0.1129
Κατασκευές	0.1382
Μεταφορές και Επικοινωνίες	0.1461
Άλλες Υπηρεσίες	0.1539

Τα παραπάνω αποτελέσματα απεικονίζονται στο Διάγραμμα 2.

Διάγραμμα 2

Μεταβολή στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων EU

Η πλήρης φιλελευθεροποίηση ωφελεί σχεδόν το σύνολο των εγχώριων πωλήσεων στην ΕΕ, έστω και μέτρια, κυρίως λόγω:

- Ενίσχυσης εξαγωγών σε αγορές της ΥΑ,
- Υποκατάστασης εισαγόμενων προϊόντων με εγχώρια,
- Αύξησης της οικονομικής δραστηριότητας γενικά.

Ακολουθεί ο Πίνακας 3 με τις μεταβολές (%) στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων στην Υποσαχάρια Αφρική (ΥΑ), μετά την πλήρη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου με την ΕΕ, βάσει των αποτελεσμάτων GTAP:

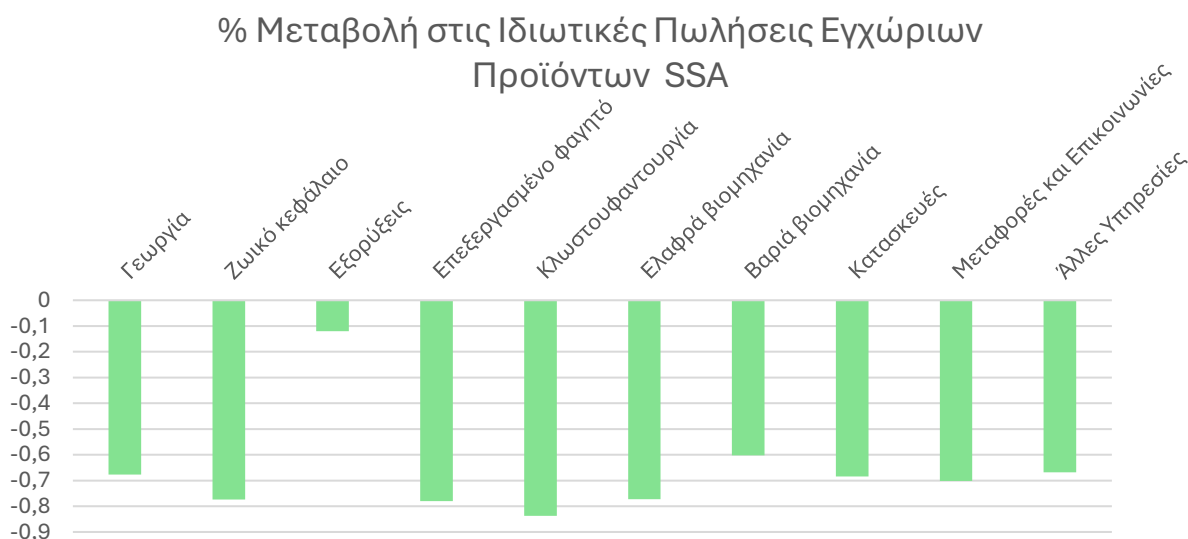
Πίνακας 3

Μεταβολή στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων SSA

% Μεταβολή στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων SSA	
Γεωργία	-0.6774
Ζωικό κεφάλαιο	-0.7745
Εξορύξεις	-0.1201
Επεξεργασμένο φαγητό	-0.7807
Κλωστοϋφαντουργία	-0.8378
Ελαφρά βιομηχανία	-0.7727
Βαριά βιομηχανία	-0.603
Κατασκευές	-0.685
Μεταφορές και Επικοινωνίες	-0.7015
Άλλες Υπηρεσίες	-0.6679

Διάγραμμα 3

Μεταβολή στις Ιδιωτικές Πωλήσεις Εγχώριων Προϊόντων SSA

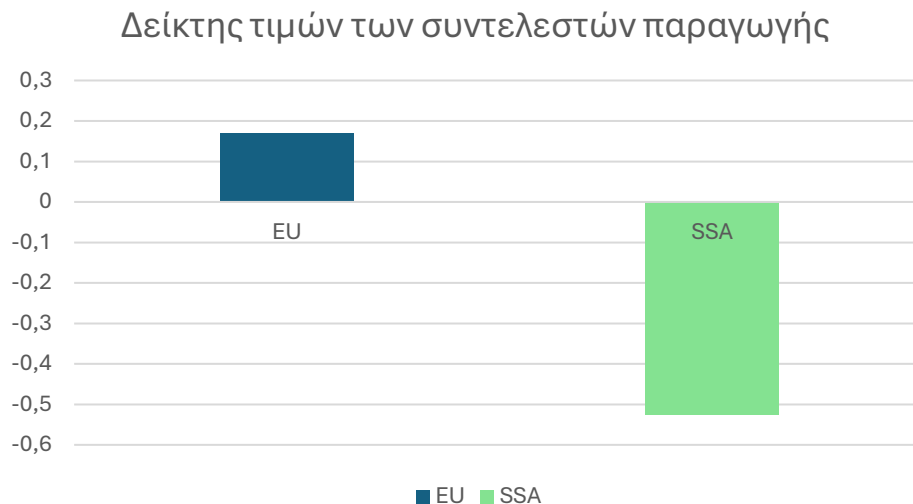
Όπως αναμενόταν, οι χώρες τις Υποσαχάριας Αφρικής καταγράφουν γενικευμένες αρνητικές επιπτώσεις σε όλους τους τομείς των ιδιωτικών εγχώριων πωλήσεων. Η απελευθέρωση του εμπορίου, χωρίς προστατευτικά μέτρα, αποδιαρθρώνει την τοπική παραγωγή, κυρίως: λόγω εισαγωγικού ανταγωνισμού από την ΕΕ, και αδυναμίας των παραγωγικών δομών να ανταπεξέλθουν στο σοκ που υπόκειται η οικονομία.

5.3.3 Δείκτης τιμώ των συντελεστών παραγωγής

Ο δείκτης αυτός αποτυπώνει τη μέση ποσοστιαία μεταβολή στις απολαβές των βασικών παραγωγικών συντελεστών – δηλαδή της εργασίας, του κεφαλαίου και της γης – ως αποτέλεσμα εξωτερικών ή εσωτερικών μεταβολών στο εμπορικό περιβάλλον, όπως η άρση δασμών στο πείραμα μας ή η σύναψη εμπορικών συμφωνιών. Ο δείκτης αυτός χρησιμοποιείται για να εκτιμηθεί ο βαθμός επίδρασης του εμπορίου στην κατανομή του εισοδήματος μεταξύ των παραγωγικών συντελεστών εντός της οικονομίας. Στο Διάγραμμα 4, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του GTAP:

Διάγραμμα 4

Δείκτης τιμών των συντελεστών παραγωγής

Η θετική μεταβολή για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σημαίνει αύξηση των τιμών των συντελεστών παραγωγής, δηλαδή αυξημένη ζήτηση για παραγωγικούς πόρους, λόγω ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας (όπως είδαμε και από την αύξηση του ΑΕΠ και των πωλήσεων εντός ΕΕ).

Η αρνητική μεταβολή για τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής δείχνει ισχυρή μείωση τιμών συντελεστών παραγωγής, γεγονός που υποδηλώνει πτώση της ζήτησης για εργασία, γη και κεφάλαιο, μείωση μισθών, ενοικίων και απόδοσης κεφαλαίου.

5.3.4 Συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό

Οι συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό αποτελούν το άθροισμα όλων των εισαγόμενων ποσοτήτων ή αξιών ενός συγκεκριμένου τύπου αγαθού (π.χ. σιτάρι, αυτοκίνητα, χάλυβας, φαρμακευτικά προϊόντα), ανεξαρτήτως χώρας προέλευσης, για μια δεδομένη περίοδο.

Η ανάλυση των συνολικών εισαγωγών ανά αγαθό βοηθά να κατανοήσουμε της εξαρτήσεις μιας οικονομίας από το εξωτερικό, να αξιολογήσουμε την ανταγωνιστικότητα των εγχώριων παραγωγικών τομέων. και την επιλογή τομέων που χρειάζονται προστασία ή ενίσχυση.

Ξεκινώντας με τις επιπτώσεις στις εισαγωγές ανά αγαθό για την ΕΕ, ακολουθούν ο πίνακας και η διαγραμματική απεικόνιση

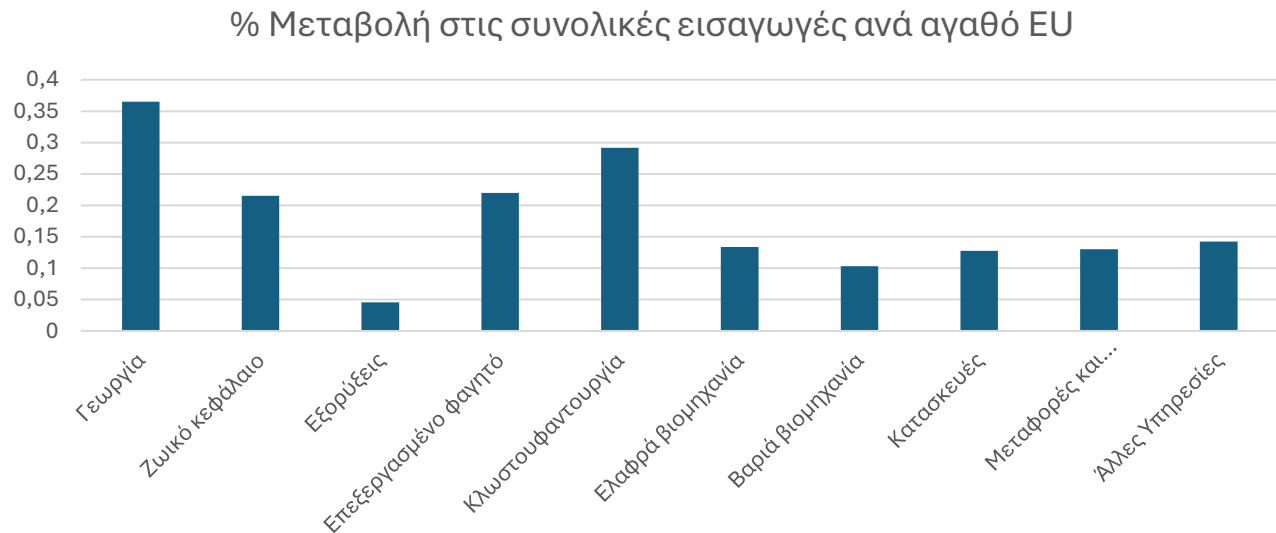
Πίνακας 4

% Μεταβολή στις συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό EU

% Μεταβολή στις συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό EU	
Γεωργία	0.3651
Ζωικό κεφάλαιο	0.2154
Εξορύξεις	0.0455
Επεξεργασμένο φαγητό	0.2198
Κλωστουφαντουργία	0.2917
Ελαφρά βιομηχανία	0.1339
Βαριά βιομηχανία	0.1032
Κατασκευές	0.1275
Μεταφορές και Επικοινωνίες	0.1301
Άλλες Υπηρεσίες	0.1426

Διάγραμμα 5

Μεταβολή στις συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό EU

Μετά τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, η ΕΕ κατέγραψε αυξήσεις στις εισαγωγές σχεδόν σε όλους τους τομείς, με εντονότερη μεταβολή στα αγροτικά προϊόντα (+0,37%) και στα κλωστοϋφαντουργικά είδη (+0,29%). Οι αυξημένες εισαγωγές υποδηλώνουν ενίσχυση των εμπορικών ροών από την ΥΑ, με το ευρωπαϊκό καταναλωτικό σύστημα να απορροφά ανταγωνιστικά προϊόντα χαμηλού κόστους.

Αντίστοιχα, οι μεταβολές στις συνολικές εισαγωγές ανα αγαθό για τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής φαίνονται στον παρακάτω πίνακα:

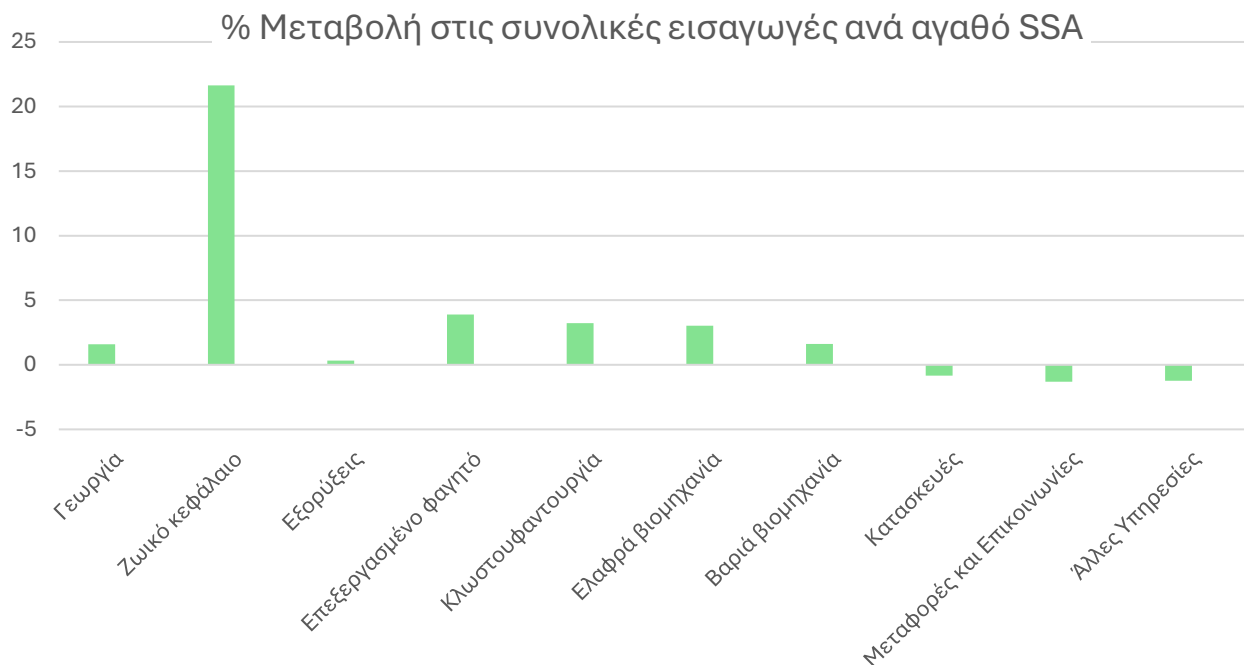
Πίνακας 5

Μεταβολή στις συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό SSA

% Μεταβολή στις συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό SSA	
Γεωργία	1.5858
Ζωικό κεφάλαιο	21.6421
Εξορύξεις	0.3197
Επεξεργασμένο φαγητό	3.8924
Κλωστοϋφαντουργία	3.2249
Ελαφρά βιομηχανία	3.0163
Βαριά βιομηχανία	1.6038
Κατασκευές	-0.85
Μεταφορές και Επικοινωνίες	-1.3133
Άλλες Υπηρεσίες	-1.2447

Διάγραμμα 6

Μεταβολή στις συνολικές εισαγωγές ανά αγαθό SSA

Η Υποσαχάρια Αφρική καταγράφει δραματική αύξηση στις εισαγωγές στους περισσότερους τομείς, με μεγαλύτερη αυτή στο ζωικό κεφάλαιο (+21,6%), και ακολούθως στα επεξεργασμένα τρόφιμα και στην κλωστοϋφαντουργία (άνω του 3%).

Αυτή η εισαγωγική έκρηξη οφείλεται στη μικρή προστασία της εγχώριας αγοράς, και στην εισροή φθηνών ή ποιοτικά ανώτερων προϊόντων από την ΕΕ.

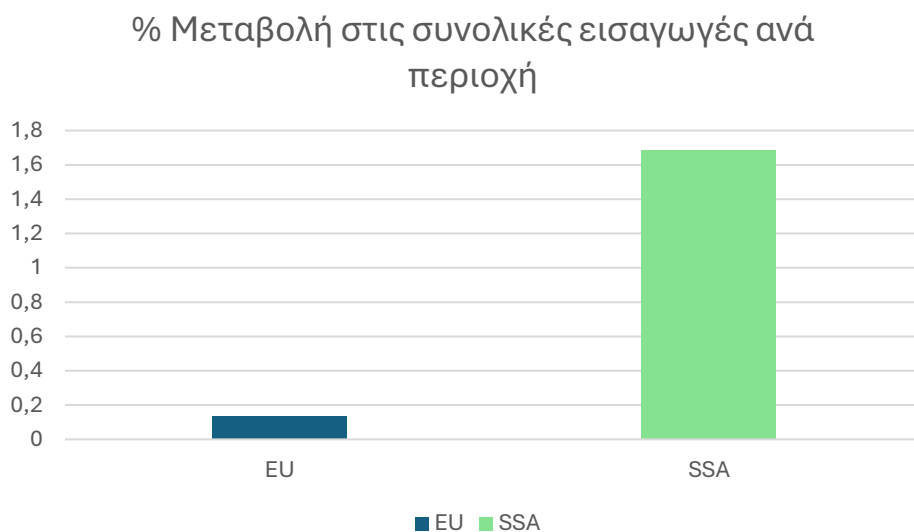
Οι αρνητικές μεταβολές στους τομείς υπηρεσιών και κατασκευών αντικατοπτρίζουν ύφεση της οικονομικής δραστηριότητας, εξαιτίας της πίεσης στις τοπικές επιχειρήσεις. Οι μεταποιητικοί και αγροτικοί τομείς επίσης δέχτηκαν ισχυρή πίεση, με αποτέλεσμα την υποκατάσταση τοπικής παραγωγής. Παράλληλα, παρατηρείται μείωση στις εισαγωγές υπηρεσιών και κατασκευών, πιθανότατα λόγω της συρρίκνωσης της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας.

5.3.5 Συνολικές εισαγωγές ανά περιοχή

Ο δείκτης συνολικών εισαγωγών ανά περιοχή αποτυπώνει τη συνολική ποσοστιαία μεταβολή στον όγκο ή στην αξία των εισαγόμενων αγαθών μιας περιοχής από όλες τις χώρες προέλευσης, σαν αποτέλεσμα της εφαρμογής συγκεκριμένων εμπορικών πολιτικών παρεμβάσεων, όπως στην περίπτωση που εξετάζουμε η κατάργηση δασμών. Ο δείκτης χρησιμοποιείται για την εκτίμηση της ευαισθησίας και της έντασης της εμπορικής εξάρτησης μιας περιφέρειας από το διεθνές εμπόριο, αλλά και για την αξιολόγηση των επιπτώσεων της φιλελευθεροποίησης των εμπορικών ροών.

Διάγραμμα 7

Μεταβολή στις συνολικές εισαγωγές ανά περιοχή

Για τις χώρες της ΕΕ, η αύξηση των εισαγωγών κατά +0,13% είναι ήπια, γεγονός που σημαίνει πως αύξηση στη ζήτηση ξένων προϊόντων από τις χώρες της ΥΑ είναι συγκριτικά αρκετά μικρή. Έτσι, οι παραγωγικές δυνατότητες της ΕΕ και οι πιθανές υφιστάμενες εμπορικές συμφωνίες με άλλες χώρες καθιστούν την αύξηση εισαγωγών ελεγχόμενη, με την ευρωπαϊκή αγορά να παραμένει ανταγωνιστική.

Η εικόνα είναι διαφορετικής για τις χώρες της ΥΑ, αφού έντονη αύξηση των συνολικών εισαγωγών κατά +1,69%. Αυτό υποδηλώνει διείσδυση ευρωπαϊκών προϊόντων σε μεγάλη κλίμακα, που

μπορεί να οδηγήσει σε εξάρτηση της τοπικής αγοράς από εισαγωγές, λόγω ανεπάρκειας ανταγωνιστικής εγχώριας παραγωγής,

Με τον τρόπο αυτό, αυξάνεται και κίνδυνος αποβιομηχάνισης, αφού η τοπική παραγωγή δεν μπορεί να ανταγωνιστεί αποτελεσματικά.

5.3.6 Παραγόμενο προϊόν ανα κλάδο

Το παραγόμενο προϊόν ανά κλάδο αναφέρεται στη συνολική αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται εντός κάθε επιμέρους τομέα οικονομικής δραστηριότητας, όπως η γεωργία, η βιομηχανία, οι κατασκευές ή οι υπηρεσίες, κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Η μέτρηση αυτή, η οποία εκφράζεται συνήθως σε χρηματικούς όρους, αποτελεί βασικό μέγεθος για την ανάλυση της παραγωγικής διάρθρωσης μιας οικονομίας.

Η έννοια του παραγόμενου προϊόντος ανά κλάδο είναι θεμελιώδης στην κατάρτιση των εθνικών λογαριασμών και ειδικότερα στη μέτρηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) από την πλευρά της παραγωγής. Στο πλαίσιο αυτό, η συνολική παραγωγή κάθε κλάδου μειώνεται κατά την αξία της ενδιάμεσης κατανάλωσης, προκειμένου να υπολογιστεί η καθαρή προστιθέμενη αξία (United Nations et al., 2009), (Eurostat, 2013). Η κατανομή του παραγόμενου προϊόντος ανά κλάδο παρέχει κρίσιμες πληροφορίες για τον εντοπισμό των τομέων με τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην οικονομική ανάπτυξη, τη διαμόρφωση πολιτικών ενίσχυσης παραγωγικότητας, αλλά και την εκτίμηση των επιπτώσεων εξωτερικών ή εσωτερικών μεταβολών, όπως οι εμπορικές συμφωνίες ή οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις (Hertel, 1997).

Παρακάτω παρουσιάζονται οι ποσοστιαίες μεταβολές (%) στο παραγόμενο προϊόν ανά κλάδο στην ΕΕ, μετά από πλήρη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου με την Υποσαχάρια Αφρική (ΥΑ), βάσει GTAP:

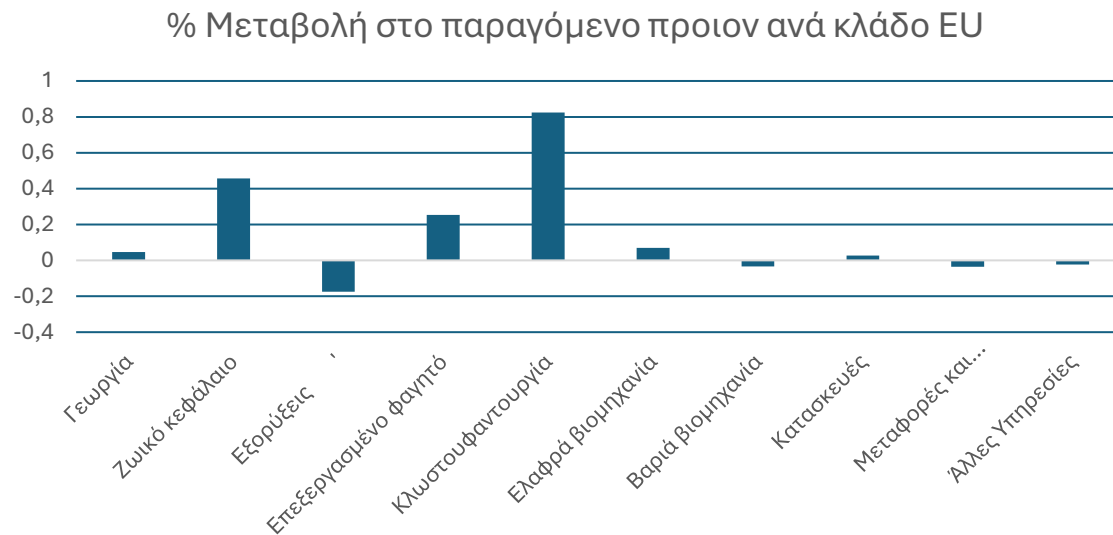
Πίνακας 6

Μεταβολή στο παραγόμενο προϊόν ανά κλάδο EU

% Μεταβολή στο παραγόμενο προϊόν ανά κλάδο EU	
Γεωργία	0.0459
Ζωικό κεφάλαιο	0.4569
Εξορύξεις	-0.1753
Επεξεργασμένο φαγητό	0.253
Κλωστοϋφαντουργία	0.8246
Ελαφρά βιομηχανία	0.0705
Βαριά βιομηχανία	-0.0331
Κατασκευές	0.0272
Μεταφορές και Επικοινωνίες	-0.0356
Άλλες Υπηρεσίες	-0.0222

Διάγραμμα 8

Μεταβολή στο παραγόμενο προϊόν ανά κλάδο EU

Η πλήρης φιλελευθεροποίηση ενίσχυσε την παραγωγή στην ΕΕ κυρίως στους τομείς κλωστοϋφαντουργίας (+0,82%), ζωικού κεφαλαίου (+0,45%) και επεξεργασμένων τροφίμων (+0,25%), δείχνοντας ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Αντίθετα, καταγράφηκαν οριακές πτώσεις σε εξορύξεις, βαριά βιομηχανία και υπηρεσίες, οι οποίες φαίνεται να επηρεάστηκαν από μεταβολές στο εμπορικό ισοζύγιο ή από ανακατανομή πόρων.

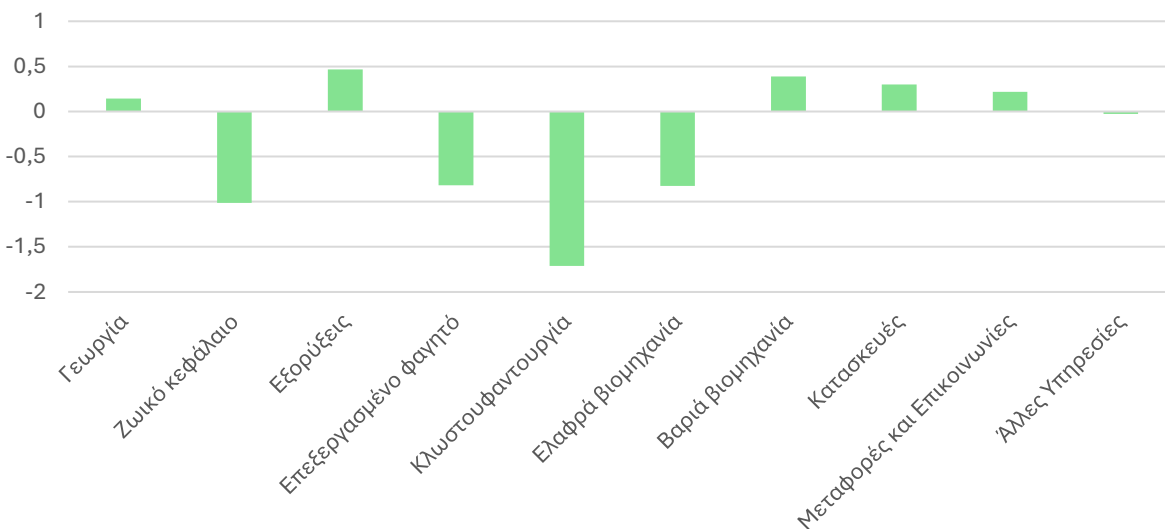
Πίνακας 7

Μεταβολή στο παραγόμενο προϊόν ανά κλάδο SSA

% Μεταβολή στο παραγόμενο προϊόν ανά κλάδο SSA	
Γεωργία	0.1444
Ζωικό κεφάλαιο	-1.0126
Εξορύξεις	0.4649
Επεξεργασμένο φαγητό	-0.8179
Κλωστοϋφαντουργία	-1.7111
Ελαφρά βιομηχανία	-0.8259
Βαριά βιομηχανία	0.3868
Κατασκευές	0.3006
Μεταφορές και Επικοινωνίες	0.2187
Άλλες Υπηρεσίες	-0.0274

Διάγραμμα 9

Μεταβολή στο παραγόμενο προϊόν ανά κλάδο SSA

Εύκολα παρατηρούμε ότι, αντίθετα με την ΕΕ, η Υποσαχάρια Αφρική υπέστη σοβαρές απώλειες στους ίδιους τομείς, με δραματική μείωση στην κλωστοϋφαντουργία ($-1,7\%$) και στην επεξεργασία τροφίμων ($-0,82\%$), υποδηλώνοντας υποκατάσταση εγχώριας παραγωγής από ευρωπαϊκά εισαγόμενα προϊόντα. Μερικοί τομείς όπως οι εξορύξεις, η βαριά βιομηχανία και οι κατασκευές στην ΥΑ σημείωσαν αύξηση, αντανakλώντας πιθανή εξειδίκευση σε λιγότερο ανταγωνιστικά πεδία ή εξαγωγικές ευκαιρίες.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η πλήρης φιλελευθεροποίηση ωφέλησε επιλεκτικά την παραγωγή σε κάθε περιοχή. Στην ΕΕ, η παραγωγή ενισχύθηκε κυρίως στους τομείς της κλωστοϋφαντουργίας, των τροφίμων και του ζωικού κεφαλαίου, χάρη στο εξαγωγικό δυναμικό και την ανταγωνιστικότητα. Αντίθετα, η Υποσαχάρια Αφρική υπέστη σοβαρές απώλειες στους ίδιους τομείς, με δραματική μείωση στην κλωστοϋφαντουργία ($-1,7\%$) και στην επεξεργασία τροφίμων ($-0,82\%$), υποδηλώνοντας υποκατάσταση εγχώριας παραγωγής από ευρωπαϊκά εισαγόμενα προϊόντα. Μερικοί τομείς όπως οι εξορύξεις, η βαριά βιομηχανία και οι κατασκευές

στην ΥΑ σημείωσαν αύξηση, αντανακλώντας πιθανή εξειδίκευση σε λιγότερο ανταγωνιστικά πεδία ή εξαγωγικές ευκαιρίες.

5.3.7 Εξαγωγές ανά κλάδο

Οι εξαγωγές ανά κλάδο αναφέρονται στην αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε κάθε επιμέρους τομέα της οικονομίας και διατίθενται στις διεθνείς αγορές κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Η καταγραφή των εξαγωγών ανά κλάδο επιτρέπει την αποτύπωση της εξαγωγικής εξειδίκευσης μιας χώρας ή περιφέρειας και συνεισφέρει στην κατανόηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος των παραγωγικών της δραστηριοτήτων (Baldwin, 2016). Ο δείκτης αυτός αποτελεί βασικό εργαλείο για τη χάραξη εμπορικής και βιομηχανικής πολιτικής, καθώς αποκαλύπτει ποιες οικονομικές δραστηριότητες είναι περισσότερο προσανατολισμένες προς τις εξωτερικές αγορές, ποιοι κλάδοι είναι περισσότερο εκτεθειμένοι σε διεθνείς διακυμάνσεις ζήτησης και ποιες είναι οι πιθανές επιπτώσεις μεταβολών στο παγκόσμιο εμπόριο. Η ποσοτική αποτίμηση των εξαγωγών ανά κλάδο είναι επίσης ουσιώδης στα πλαίσια της χρήσης οικονομετρικών ή υπολογιστικών υποδειγμάτων (π.χ. GTAP), καθώς συμβάλλει στον υπολογισμό των εμπορικών επιδράσεων από αλλαγές στη φορολογία, στους δασμούς ή στις εμπορικές συμφωνίες.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι ποσοστιαίες μεταβολές (%) στις εξαγωγές ανά κλάδο για την ΕΕ, σύμφωνα με το μοντέλο GTAP, στο πλαίσιο πλήρους φιλελευθεροποίησης του εμπορίου με την Υποσαχάρια Αφρική (ΥΑ).

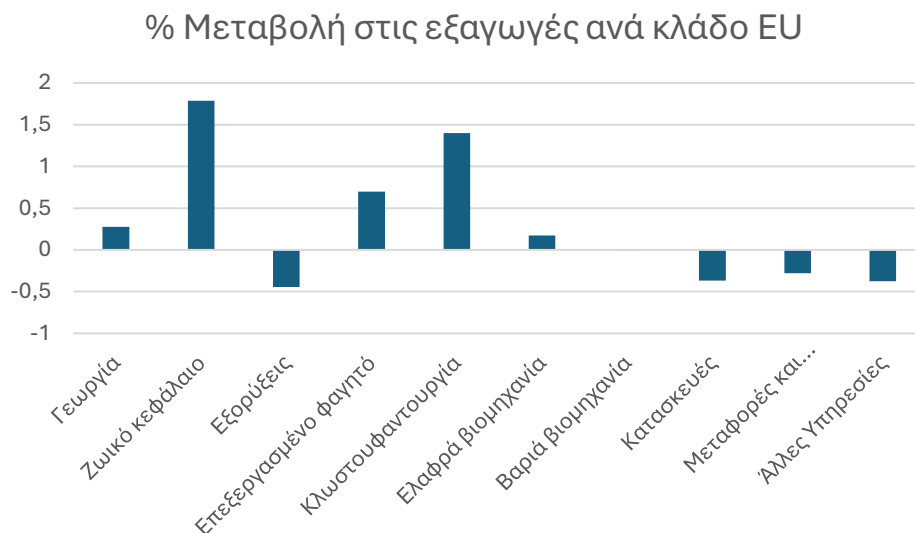
Πίνακας 8

Μεταβολή στις εξαγωγές ανά κλάδο EU

% Μεταβολή στις εξαγωγές ανά κλάδο EU	
Γεωργία	0.2751
Ζωικό κεφάλαιο	1.7871
Εξορύξεις	-0.4446
Επεξεργασμένο φαγητό	0.697
Κλωστοϋφαντουργία	1.3989
Ελαφρά βιομηχανία	0.173
Βαριά βιομηχανία	-0.0026
Κατασκευές	-0.3686
Μεταφορές και Επικοινωνίες	-0.2804
Άλλες Υπηρεσίες	-0.3768

Διάγραμμα 10

Μεταβολή στις εξαγωγές ανά κλάδο EU

Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζει σημαντική αύξηση εξαγωγών κυρίως σε προϊόντα του πρωτογενούς και μεταποιημένου τομέα, όπως ζωικό κεφάλαιο (+1,79%), κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα (+1,40%) και επεξεργασμένα τρόφιμα (+0,70%), εκμεταλλευόμενη την ελεύθερη πρόσβαση στις αγορές της ΥΑ. Αντίθετα, τομείς όπως οι εξορύξεις, οι κατασκευές και οι υπηρεσίες καταγράφουν πτώση, πιθανώς λόγω τοπικών περιορισμών, χαμηλής ζήτησης ή εντοπιότητας ορισμένων υπηρεσιών (π.χ. οικοδομές, τουρισμός).

Όμοια τα αποτελέσματα που λήφθηκαν για τη μεταβολή στις εξαγωγές ανά κλάδο για τις χώρες της ΥΑ παρουσιάζονται στον Πίνακα 9.

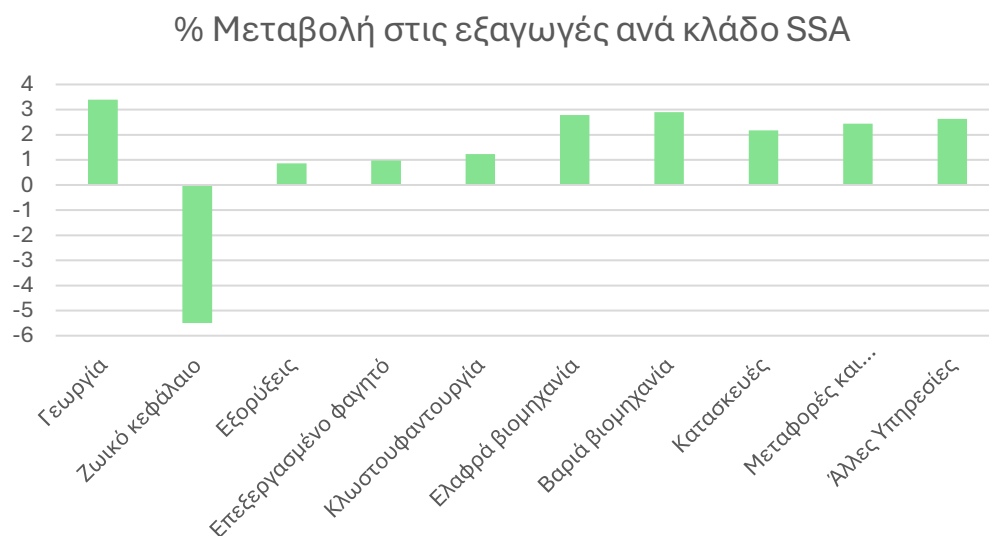
Πίνακας 9

Μεταβολή στις εξαγωγές ανά κλάδο SSA

% Μεταβολή στις εξαγωγές ανά κλάδο SSA	
Γεωργία	3.3921
Ζωικό κεφάλαιο	-5.5004
Εξορύξεις	0.8561
Επεξεργασμένο φαγητό	0.9737
Κλωστοϋφαντουργία	1.2354
Ελαφρά βιομηχανία	2.7886
Βαριά βιομηχανία	2.8925
Κατασκευές	2.1693
Μεταφορές και Επικοινωνίες	2.4422
Άλλες Υπηρεσίες	2.6349

Διάγραμμα 11

Μεταβολή στις εξαγωγές ανά κλάδο SSA

Οι χώρες της ΥΑ επιτυγχάνουν αύξηση των εξαγωγών σε κλάδους όπως η γεωργία (+3,39%), η βαριά βιομηχανία (+2,89%), οι μεταφορές (+2,44%) και οι υπηρεσίες (+2,63%), αποδεικνύοντας ότι διαθέτει δυναμική για ανάπτυξη των εξαγωγών όταν αρθούν οι εμπορικοί φραγμοί. Ωστόσο, η κατάρρευση των εξαγωγών ζωικού κεφαλαίου (-5,5%) επιβεβαιώνει την ευαισθησία της ΥΑ σε τομείς χωρίς επαρκή τεχνολογική ή θεσμική στήριξη.

Τα αποτελέσματα του GTAP δείχνουν ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις στις εξαγωγικές επιδόσεις των δύο περιοχών μετά την πλήρη άρση των δασμών. Η ΕΕ σημειώνει εξαγωγική υπεροχή στους τομείς του ζωικού κεφαλαίου (+1,79%) και της κλωστοϋφαντουργίας (+1,40%), το οποίο είναι αναμενόμενο επιβεβαιώνοντας το τεχνολογικό και ποιοτικό της πλεονέκτημα. Αντίθετα, η Υποσαχάρια Αφρική επιτυγχάνει εντυπωσιακή αύξηση εξαγωγών σε κλάδους όπως η γεωργία (+3,39%), η βαριά βιομηχανία (+2,89%).

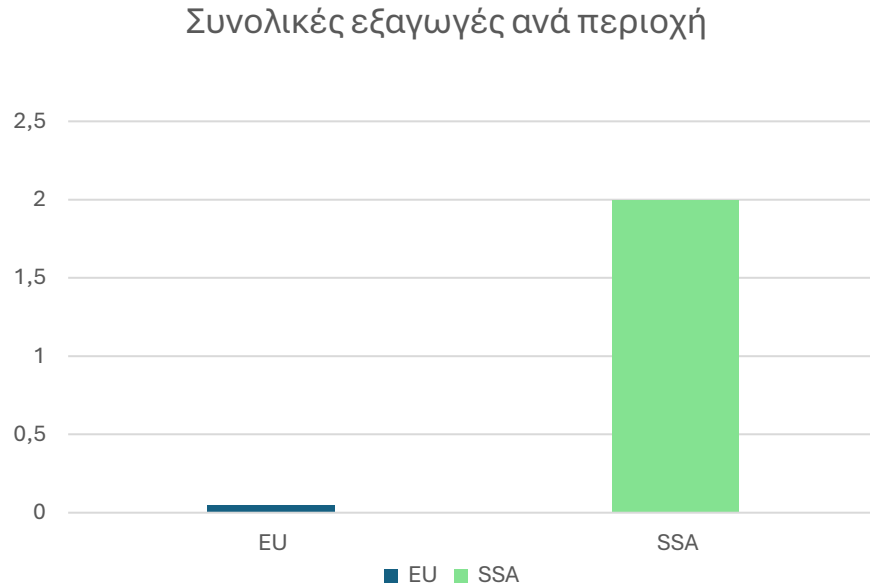
5.3.8 Συνολικές εξαγωγές ανά περιοχή

Οι συνολικές εξαγωγές ανά περιοχή αποτυπώνουν την αξία των αγαθών και υπηρεσιών που εξάγονται από μια χώρα ή περιφέρεια προς διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές ή οικονομικές ενώσεις (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση, Βόρεια Αμερική, Ασία). Η κατηγοριοποίηση αυτή επιτρέπει την ανάλυση της γεωγραφικής διάρθρωσης των εμπορικών ροών και την αποτύπωση της εξαγωγικής εξάρτησης από συγκεκριμένες αγορές. Μέσω αυτής της ανάλυσης, καθίσταται δυνατός ο εντοπισμός τόσο της συγκέντρωσης εξαγωγών σε περιορισμένο αριθμό περιοχών όσο και της ανάγκης γεωγραφικής διαφοροποίησης της εξωτερικής ζήτησης (Eurostat, 2023). Οι συνολικές εξαγωγές ανά περιοχή χρησιμοποιούνται ευρέως για την εκτίμηση των επιπτώσεων εμπορικών πολιτικών (όπως η εφαρμογή ή άρση δασμών και ποσοτώσεων), καθώς και για την αποτίμηση του εμπορικού κινδύνου σε περιόδους διεθνούς αστάθειας ή μεταβλητότητας ζήτησης (WTO, 2023).

Στο Διάγραμμα 12, αποτυπώνονται τα αποτελέσματα του GTAP για τις δύο εξεταζόμενες περιοχές:

Διάγραμμα 12

Συνολικές Εξαγωγές ανά Περιοχή

Σε συνολικό επίπεδο, η ΕΕ σημειώνει οριακή αύξηση των εξαγωγών κατά 0,04%, γεγονός που φανερώνει τη σταθερότητα του εξαγωγικού της προφίλ και τη σχετική κορεσμένη θέση της στις παγκόσμιες αγορές. Αντίθετα, η Υποσαχάρια Αφρική καταγράφει αξιοσημείωτη αύξηση εξαγωγών (+1,99%), ένδειξη ότι η άρση των δασμών λειτουργεί ενεργοποιητικά για την εξωστρέφεια των τοπικών παραγωγικών κλάδων, ειδικά σε γεωργικά και βιομηχανικά προϊόντα, καθώς και σε υπηρεσίες όπως είδαμε και στην προηγούμενη ενότητα.

5.3.9 Χρησιμότητα νοικοκυριών

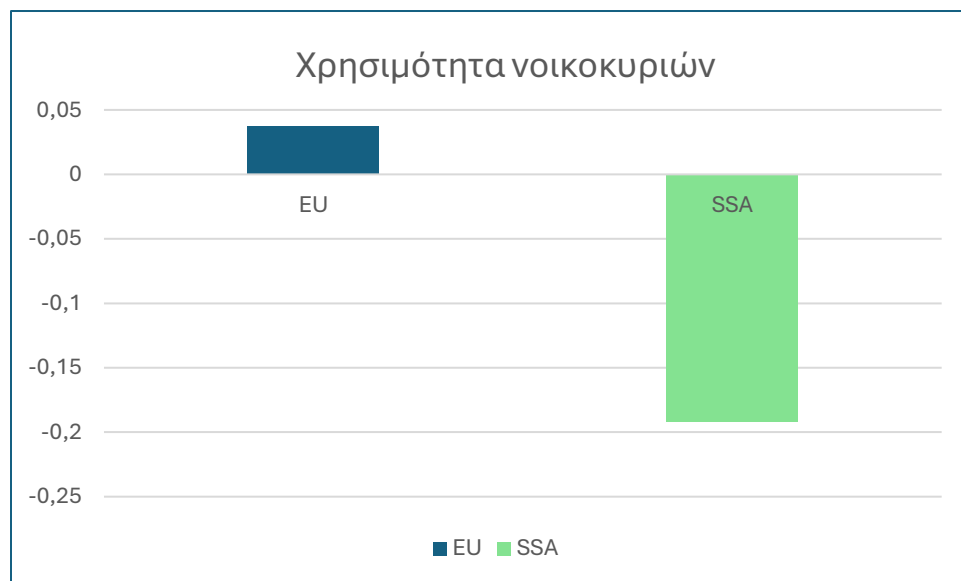
Η χρησιμότητα των νοικοκυριών εκφράζει το επίπεδο ικανοποίησης ή ευημερίας που αποκομίζει ένα νοικοκυριό από την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών. Η χρησιμότητα των νοικοκυριών είναι ένα ποσοτικοποιήσιμο μέγεθος που στηρίζεται στις προτιμήσεις των καταναλωτών και

χρησιμοποιείται για την αποτύπωση της συμπεριφοράς τους στο πλαίσιο της μεγιστοποίησης της ωφέλειάς τους υπό δεδομένους περιορισμούς εισοδήματος (Varian, 2014).

Σε υποδείγματα γενικής ισορροπίας, όπως το GTAP, η χρησιμότητα αποτελεί βασικό δείκτη για την αποτίμηση των επιπτώσεων οικονομικών ή εμπορικών πολιτικών επί της καταναλωτικής ευημερίας. Οι μεταβολές στη χρησιμότητα των νοικοκυριών χρησιμοποιούνται για να εκτιμηθεί αν ένα σύνολο ενεργειών (π.χ. απελευθέρωση εμπορίου, φορολογικές μεταρρυθμίσεις) οδηγεί σε βελτίωση ή επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου των καταναλωτών. Αν και η έννοια δεν παρατηρείται απευθείας, υπολογίζεται έμμεσα μέσω συναρτήσεων χρησιμότητας ή μεταβολών στην πραγματική κατανάλωση, προσαρμοσμένων στις σχετικές τιμές και το διαθέσιμο εισόδημα

Διάγραμμα 13

Χρησιμότητα νοικοκυριών

Η εφαρμογή της εμπορικής φιλελευθεροποίησης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ) είχε διαφοροποιημένες επιπτώσεις στη χρησιμότητα των νοικοκυριών στις δύο περιοχές.

Συγκεκριμένα, στην ΕΕ παρατηρείται μια μικρή θετική μεταβολή της χρησιμότητας κατά +0,0373%, η οποία αντανakλά μια ήπια βελτίωση στην ευημερία των Ευρωπαίων καταναλωτών.

Η αύξηση αυτή αποδίδεται κυρίως στην πρόσβαση σε φθηνότερα εισαγόμενα αγαθά από την ΥΑ, στην ενίσχυση του πραγματικού εισοδήματος λόγω της ανάπτυξης εξαγωγικών τομέων και στη διεύρυνση της καταναλωτικής επιλογής.

Αντίθετα, για τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής η χρησιμότητα των νοικοκυριών μειώνεται κατά 0,192%, γεγονός που υποδηλώνει επιδείνωση του επιπέδου ευημερίας. Οι κύριες αιτίες αυτής της αρνητικής μεταβολής περιλαμβάνουν τη μείωση του εισοδήματος εξαιτίας της συρρίκνωσης της εγχώριας παραγωγής και της αύξησης της ανεργίας, την ενίσχυση της εξάρτησης από εισαγόμενα προϊόντα που περιορίζει την αγοραστική δύναμη, καθώς και τα σχετικά περιορισμένα οφέλη από τις εξαγωγές, τα οποία δεν επαρκούν για να αντισταθμίσουν τις απώλειες σε άλλους τομείς.

Συνολικά, ενώ οι καταναλωτές στην ΕΕ ωφελούνται έστω και οριακά, οι καταναλωτές στην ΥΑ υφίστανται καθαρή απώλεια ευημερίας, υπογραμμίζοντας τη μη ισομερή κατανομή των οφελών από τη διαδικασία της εμπορικής φιλελευθεροποίησης.

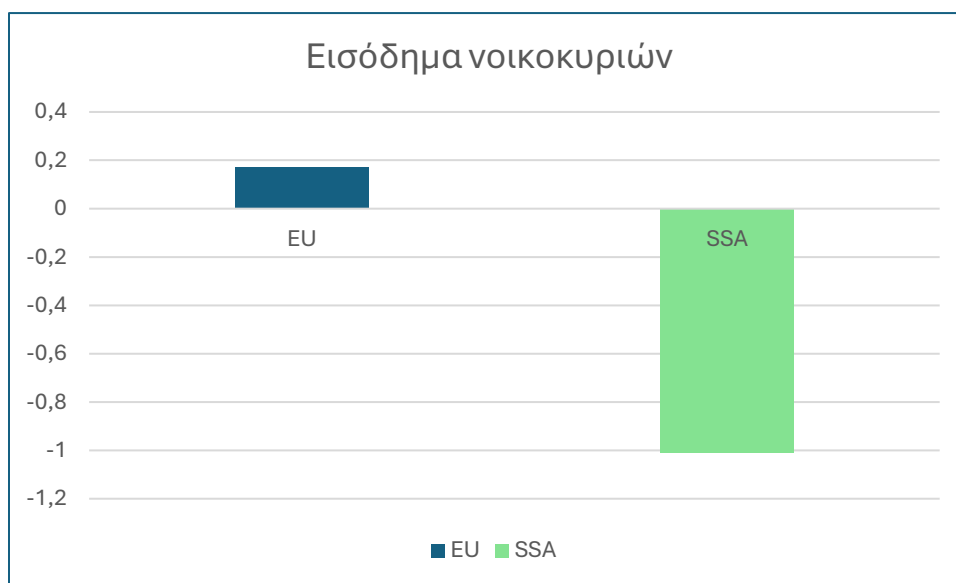
5.3.10 Εισόδημα νοικοκυριών

Ο δείκτης «Εισόδημα Νοικοκυριών», όπως υπολογίζεται στο υπόδειγμα GTAP, εκφράζει τη συνολική ποσοστιαία μεταβολή στο εισόδημα που αποκομίζουν τα νοικοκυριά μιας περιοχής ή χώρας, σε σύγκριση με το αρχικό επίπεδο. Το εισόδημα αυτό προέρχεται από τις απολαβές των νοικοκυριών από όλους τους συντελεστές παραγωγής τους οποίους κατέχουν – κυρίως από εργασία (μισθούς), αλλά και από ιδιοκτησία κεφαλαίου, γης ή λοιπών παραγωγικών πόρων. Ο δείκτης αποτελεί σημαντικό μέτρο εκτίμησης των οικονομικών επιπτώσεων πολιτικών μεταβολών στην κατανομή του εισοδήματος και στη συνολική ευημερία του πληθυσμού. Αξιοποιείται συχνά σε αναλύσεις που εξετάζουν τις συνέπειες της εμπορικής φιλελευθεροποίησης, καθώς αποτυπώνει τις εισοδηματικές μεταβολές που προκύπτουν από τη διαρθρωτική ανακατανομή της παραγωγής και της απασχόλησης (Hertel, 1997). Η ερμηνεία του δείκτη εξαρτάται από τις αλλαγές στους κλάδους που είναι εντάσεως εργασίας ή κεφαλαίου, και επιτρέπει τη διάκριση μεταξύ ευνοημένων και θιγόμενων κοινωνικών ομάδων στο πλαίσιο μιας εξωγενούς πολιτικής παρέμβασης.

Στο διάγραμμα 14, μπορούμε να δούμε πως αυτό αποτυπώνεται στις δυο αγορές μετά την άρση των δασμών.

Διάγραμμα 14

Εισόδημα Νοικοκυριών

Όσον αφορά το εισόδημα των νοικοκυριών, τα αποτελέσματα καταδεικνύουν μια έντονη αντίθεση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ).

Συγκεκριμένα, στην ΕΕ καταγράφεται αύξηση του εισοδήματος των νοικοκυριών κατά +0,171%, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι Ευρωπαίοι καταναλωτές επωφελούνται από την εμπορική φιλελευθεροποίηση. Η θετική αυτή μεταβολή αποδίδεται στην αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης σε εξαγωγικούς τομείς όπως το ζωικό κεφάλαιο, τα τρόφιμα και η κλωστοϋφαντουργία, καθώς και στην ενίσχυση των τιμών των συντελεστών παραγωγής, ιδίως της εργασίας και του κεφαλαίου. Επιπλέον, η βελτίωση της καταναλωτικής ευημερίας, παρότι οριακή, ενισχύει την ανοδική τάση του συνολικού εισοδήματος.

Αντίθετα, στην Υποσαχάρια Αφρική παρατηρείται σημαντική μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών κατά -1,012%, εξέλιξη που αντικατοπτρίζει τη γενικευμένη επιδείνωση της οικονομικής τους θέσης. Η αρνητική αυτή μεταβολή σχετίζεται με τη συρρίκνωση της παραγωγής σε τομείς όπου η τοπική προσφορά εκτοπίζεται από ευρωπαϊκά προϊόντα (όπως το ζωικό κεφάλαιο και η μεταποίηση), τη μείωση των τιμών των συντελεστών παραγωγής – κυρίως εργασίας και γης – καθώς και την απώλεια απασχόλησης ή τη μετατόπιση εργατικού δυναμικού σε λιγότερο παραγωγικούς κλάδους. Συνεπώς, αν και η απελευθέρωση του εμπορίου ενισχύει συνολικά τις

ροές αγαθών, δεν συνεπάγεται απαραίτητα ισόρροπη κατανομή των ωφελειών, καθώς αναδεικνύονται έντονες ανισότητες ως προς τις εισοδηματικές συνέπειες μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων περιοχών.

5.4 Συνοπτική Αξιολόγηση των Κοινωνικοοικονομικών Επιπτώσεων της Φιλελευθεροποίησης του Εμπορίου

Η συνολική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της εμπορικής φιλελευθεροποίησης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Υποσαχάριας Αφρικής (ΥΑ), όπως αυτά εκτιμήθηκαν μέσω του υποδείγματος GTAP, αναδεικνύει μια σαφή διττή εικόνα ως προς τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις για τις δύο περιοχές.

Στο επίπεδο της συνολικής παραγωγής, η ΕΕ παρουσιάζει οριακή θετική μεταβολή του ΑΕΠ (+0,0048%), ενώ η ΥΑ καταγράφει μείωση (-0,0482%), στοιχείο που καταδεικνύει την ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας στην ΕΕ και την αποδυνάμωση της εγχώριας παραγωγής στην ΥΑ λόγω ανταγωνιστικών πιέσεων. Παρόμοια εικόνα προκύπτει και από τη μεταβολή στις ιδιωτικές πωλήσεις εγχώριων προϊόντων, όπου η ΕΕ σημειώνει αυξήσεις σε όλους τους βασικούς τομείς, ενώ η ΥΑ εμφανίζει γενικευμένες αρνητικές μεταβολές, με σημαντικότερες απώλειες στην επεξεργασία τροφίμων και στην κλωστοϋφαντουργία.

Ο δείκτης τιμών των συντελεστών παραγωγής παρουσιάζει θετική μεταβολή στην ΕΕ, αντικατοπτρίζοντας αυξημένη ζήτηση για εργασία, κεφάλαιο και γη, ενώ στην ΥΑ η αρνητική μεταβολή φανερώνει πτώση της αξίας των παραγωγικών πόρων και πιθανή αύξηση ανεργίας. Οι εισαγωγές ανά αγαθό και ανά περιοχή επιβεβαιώνουν την τάση διεύρυνσης του εξωτερικού εμπορίου στην ΕΕ, σε ελεγχόμενο όμως βαθμό, ενώ στην ΥΑ η σημαντική αύξηση των εισαγωγών φανερώνει έντονη εξάρτηση από ξένες αγορές και κίνδυνο αποδιάρθρωσης της εγχώριας παραγωγής.

Αναφορικά με την παραγωγή ανά κλάδο, η ΕΕ ενισχύει την παρουσία της σε εξαγωγικά δυναμικούς τομείς (ζωικό κεφάλαιο, κλωστοϋφαντουργία, τρόφιμα), ενώ η ΥΑ καταγράφει απώλειες στους ίδιους τομείς και αύξηση μόνο σε περιορισμένες δραστηριότητες (εξορύξεις, κατασκευές). Αντίστοιχη εικόνα προκύπτει από τις εξαγωγές ανά κλάδο, με την ΕΕ να ενισχύει

κυρίως τον πρωτογενή και μεταποιητικό τομέα, και την ΥΑ να εμφανίζει μεταβλητές επιδόσεις, με σημαντική εξαγωγική άνοδο σε κάποιους τομείς αλλά και σοβαρές απώλειες στο ζωικό κεφάλαιο.

Η αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων μέσω των δεικτών χρησιμότητας και εισοδήματος των νοικοκυριών αποτυπώνει με σαφήνεια τη μη ισόρροπη κατανομή των ωφελειών από τη φιλελευθεροποίηση. Στην ΕΕ, σημειώνεται ήπια αύξηση τόσο της χρησιμότητας (+0,0373%) όσο και του εισοδήματος των νοικοκυριών (+0,171%), υποδηλώνοντας βελτίωση της καταναλωτικής ευημερίας. Αντιθέτως, στην ΥΑ, παρατηρείται μείωση της χρησιμότητας (-0,192%) και σημαντική μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών (-1,012%), γεγονός που αντανακλά την επιδείνωση των όρων διαβίωσης και την απώλεια παραγωγικού δυναμικού.

Συμπερασματικά, το εμπόριο μπορεί να λειτουργήσει ως κινητήριος μοχλός ανάπτυξης, ωστόσο η άρση των εμπορικών φραγμών δεν διαχέει αυτόματα τα οφέλη ισόρροπα. Η περίπτωση της ΕΕ και της ΥΑ υποδεικνύει ότι απαιτούνται παράλληλες πολιτικές ενίσχυσης της εγχώριας παραγωγής, προστασίας των ευάλωτων τομέων και επένδυσης σε παραγωγικές υποδομές, ώστε να αποτραπεί η διεύρυνση των ανισοτήτων και να εξασφαλιστεί ότι η φιλελευθεροποίηση θα συμβάλει πράγματι στην βιώσιμη ανάπτυξη όλων των εμπλεκόμενων περιοχών.

6. Συμπεράσματα και Προτάσεις Πολιτικής

Η ανάλυση που πραγματοποιήθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο με τη χρήση του υποδείγματος GTAP, κατέδειξε τις πιθανές επιπτώσεις της πλήρους δασμολογικής απελευθέρωσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Υποσαχάριας Αφρικής. Η άσκηση της πλήρους άρσης των δασμών αποσκοπούσε στην εκτίμηση του μέγιστου θεωρητικού οφέλους (ή κόστους) για τις εμπλεκόμενες οικονομίες, πέραν των πραγματικών ρυθμίσεων των EPAs. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν σημαντικές αποκλίσεις τόσο μεταξύ γεωγραφικών περιοχών όσο και μεταξύ επιμέρους τομέων παραγωγής.

6.1 Συνολική Επίδραση στην Οικονομική Δραστηριότητα

Η ΕΕ παρουσίασε οριακή μεταβολή του ΑΕΠ, καθώς οι εξαγωγές αυξήθηκαν οριακά (+0,04%), κυρίως σε τομείς με προϋπάρχον συγκριτικό πλεονέκτημα. Η Υποσαχάρια Αφρική παρουσίασε μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση των εξαγωγών συνολικά (+1,99%), ωστόσο αυτή η αύξηση δεν ήταν ομοιογενής, αλλά συγκεντρώθηκε κυρίως στους τομείς της γεωργίας (+3,4%) και της ελαφριάς βιομηχανίας (+2,8%).

Ωστόσο, παρατηρήθηκε υποχώρηση στο εισόδημα των νοικοκυριών της SSA και αρνητική μεταβολή στη χρησιμότητα τους, υποδεικνύοντας ότι η εμπορική απελευθέρωση ενδέχεται να αυξάνει τις εισοδηματικές ανισότητες ή να πλήττει ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

6.2 Τομεακές Επιπτώσεις

Οι τομείς της γεωργίας και της μεταποιημένης τροφής στην Υποσαχάρια Αφρική ωφελήθηκαν σε απόλυτους όρους, ενώ η βαριά βιομηχανία και ο κλάδος εξόρυξης παρουσίασαν οριακές έως αρνητικές μεταβολές, ενδεχομένως λόγω αυξημένου ανταγωνισμού από εισαγόμενα ευρωπαϊκά προϊόντα.

Αντίθετα, στην ΕΕ, οι μεταβολές ήταν περιορισμένες λόγω της μεγαλύτερης διαφοροποίησης παραγωγής και της προϋπάρχουσας πρόσβασης σε αγορές μέσω διμερών συμφωνιών.

6.3 Κοινωνικές και Διαρθρωτικές Συνέπειες

Η ελεύθερη πρόσβαση ευρωπαϊκών προϊόντων στις αγορές της Υποσαχάριας Αφρικής, χωρίς αντίστοιχη ενίσχυση των τοπικών παραγωγικών δομών, ενδέχεται να προκαλέσει φαινόμενα εμπορικής υποκατάστασης και εξάρτησης. Επιπλέον, η απουσία επαρκών μηχανισμών απορρόφησης κραδασμών (safeguards) εντός των πιο ευάλωτων οικονομιών, καθιστά πιθανή την ενίσχυση της ανισομετρίας στην ανάπτυξη μεταξύ των τομέων

6.4 Προτάσεις

Βάσει των προαναφερθέντων ευρημάτων, προκύπτει η ανάγκη υιοθέτησης μιας συνδυαστικής και πολυδιάστατης προσέγγισης πολιτικής, η οποία να λαμβάνει υπόψη τόσο τις οικονομικές ανισότητες όσο και τις αναπτυξιακές προτεραιότητες των χωρών της Υποσαχάριας Αφρικής. Στο πλαίσιο αυτό, οι παρακάτω πολιτικές θα μπορούσαν να φέρουν πιο θετικά αποτελέσματα τόσο για την ΥΑ, όσο και για την ΕΕ:

Σταδιακή Δασμολογική Απελευθέρωση:

Η άμεση και πλήρης άρση των δασμών ενδέχεται να έχει αρνητικές επιπτώσεις στις λιγότερο ανταγωνιστικές οικονομίες της περιοχής. Για το λόγο αυτό, θα ήταν προτιμότερη η εφαρμογή ενός σταδιακού μοντέλου απελευθέρωσης του εμπορίου, με σαφώς προσδιορισμένα χρονοδιαγράμματα και μεταβατικά στάδια, καθώς και η πρόβλεψη μηχανισμών αντιστάθμισης για την προστασία ευάλωτων τομέων της τοπικής παραγωγής.

Ενίσχυση των Παραγωγικών Δυνατοτήτων στην Υποσαχάρια Αφρική: Η ενίσχυση της παραγωγικής βάσης της περιοχής, μέσω ευρωπαϊκής τεχνικής και επενδυτικής στήριξης, είναι κρίσιμη. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί σε τομείς με εξαγωγική δυναμική, όπως η γεωργία και η ελαφρά μεταποίηση, ώστε να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα και να διευρυνθούν οι δυνατότητες αξιοποίησης των εμπορικών ευκαιριών.

Συνοδευτικές Αναπτυξιακές και Κοινωνικές Πολιτικές

Η διαδικασία εμπορικής απελευθέρωσης οφείλει να πλαισιώνεται από στοχευμένες πολιτικές αναδιανομής και κοινωνικής προστασίας, με στόχο τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων σε ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες. Η σύνδεση της εμπορικής πολιτικής με ευρύτερους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί κρίσιμο παράγοντα επιτυχίας.

Αναθεώρηση των Συμφωνιών Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (EPAs)

Επιβάλλεται η ενσωμάτωση ευέλικτων ρητρών επανεξέτασης, προκειμένου να διασφαλίζεται η δυνατότητα αναπροσαρμογής των συμφωνιών βάσει των εξελισσόμενων οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών. Παράλληλα, απαιτείται η ενίσχυση των μηχανισμών παρακολούθησης και αξιολόγησης, ώστε να διασφαλίζεται η διαφάνεια και η αποτελεσματικότητα στην υλοποίηση των συμφωνιών.

6.5 Κατευθύνσεις για Περαιτέρω Έρευνα

Η υιοθέτηση μιας πιο ισορροπημένης προσέγγισης στην εφαρμογή των EPAs κρίνεται αναγκαία, με σκοπό την ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών και τη μεγιστοποίηση των δυνητικών ωφελειών για τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής. Πρωτίστως, η πλήρης και ταυτόχρονη δασμολογική απελευθέρωση ενδέχεται να αποβεί επιζήμια για τις λιγότερο ανταγωνιστικές οικονομίες· συνεπώς, μια σταδιακή προσέγγιση, με χρονικά διαβαθμισμένα στάδια και ενσωματωμένους μηχανισμούς αντιστάθμισης, είναι σαφώς προτιμότερη.

Παράλληλα, η ενίσχυση των παραγωγικών δυνατοτήτων των χωρών της SSA, μέσω ευρωπαϊκής τεχνικής και επενδυτικής συνδρομής, ιδιαίτερα σε κλάδους με εξαγωγικό δυναμισμό όπως η γεωργία και η ελαφρά μεταποίηση, αποτελεί κρίσιμο προαπαιτούμενο για την επιτυχή προσαρμογή τους στο νέο εμπορικό περιβάλλον. Το άνοιγμα των αγορών πρέπει να συνοδεύεται από κοινωνικές πολιτικές αναδιανομής και ενίσχυσης της κοινωνικής προστασίας, ώστε να μετριαστούν οι πιθανές αρνητικές επιπτώσεις σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Επιπλέον, κρίνεται απαραίτητη η αναθεώρηση των συμφωνιών, με ενσωμάτωση ευέλικτων ρητρών επανεξέτασης και ενδυνάμωση των μηχανισμών παρακολούθησης και αξιολόγησης της εφαρμογής τους.

Σε ερευνητικό επίπεδο, προτείνεται η αξιοποίηση δυναμικών υποδειγμάτων όπως το GTAP με ενσωμάτωση διαχρονικών στοιχείων, ώστε να εξεταστούν οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των EPAs. Παράλληλα, η εφαρμογή υποδειγμάτων Γενικής Ισορροπίας (CGE) σε εθνικό επίπεδο δύναται να αποτυπώσει με μεγαλύτερη λεπτομέρεια τις μικροοικονομικές επιδράσεις. Συμπληρωματικά, η διεξαγωγή εμπειρικών μελετών σε κρίσιμους εξαγωγικούς τομείς –όπως ο καφές, το βαμβάκι και τα μεταλλεύματα– μπορεί να φωτίσει τις επιμέρους προκλήσεις και ευκαιρίες που αντιμετωπίζουν οι παραγωγικές αλυσίδες στην πράξη. Τέλος, η υιοθέτηση μιας μικτής μεθοδολογίας που να συνδυάζει ποσοτικά μοντέλα με ποιοτικές τεχνικές συλλογής δεδομένων (όπως συνεντεύξεις με κοινωνικούς εταίρους και εκπροσώπους του ιδιωτικού τομέα) θα ενίσχυε την κατανόηση της «πραγματικής» επίδρασης των συμφωνιών, συμβάλλοντας σε πιο στοχευμένες και εφαρμόσιμες προτάσεις πολιτικής.

Βιβλιογραφία

- Anderson, J. E., & Van Wincoop, E. (2003). Gravity with gravitas: A solution to the border puzzle. *American economic review*, 93(1), 170-192.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1257/000282803321455214>
- Aguiar, A., Chepeliev, M., Corong, E. L., McDougall, R., & van der Mensbrugghe, D. (2019). *The GTAP Data Base: Version 10*. *Journal of Global Economic Analysis*, 4(1), 1–27.
<https://doi.org/10.21642/JGEA.040101AF>
- Bagwell, K., & Staiger, R. W. (1999). An economic theory of GATT. *American economic review*, 89(1), 215-248.
- Baldwin, R. (2016). *The great convergence: Information technology and the new globalization*. Harvard University Press.
- Bilal, S., & Stevens, C. (2009). The Interim Economic Partnership Agreements between the EU and African States: Contents, challenges and prospects. www.ecdpm.org/pmr17
- Buchanan, J. M., & Yoon, Y. J. (2002). Globalization as framed by the two logics of trade. *The Independent Review*, 6(3), 399-405.
- Burfisher, M. E. (2017). *Introduction to Computable General Equilibrium Models* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Busse, M., Bormann, A., & Großmann, H. (2021). The impact of EPAs on Sub-Saharan Africa. *Journal of Economic Integration*, 36(4), 619–650.
- Costinot, A., & Rodríguez-Clare, A. (2014). Trade theory with numbers: Quantifying the consequences of globalization. In *Handbook of international economics* (Vol. 4, pp. 197-261). Elsevier.
- Darity, W., & Mielants, E. (2007). *The international encyclopedia of the social sciences*.
- Draper, P., Lacey, S., & Ramkolowan, Y. (2014). *Mega-regional trade agreements: Implications for the African, Caribbean, and Pacific countries*. German Development Institute.
- ECDPM. (2020). *EU-Africa trade relations and the EPA process*.
- Gathii, J. T. (2011). *African regional trade agreements as flexible legal regimes*. Cambridge University Press.
- Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights. (2022, 15 May). *Today's Armed Conflicts*. Retrieved June 28, 2025, from <https://geneva-academy.ch/galleries/today-s-armed-conflicts>

- Goode, R. (2007). *The international encyclopedia of the social sciences* (2nd ed.). Macmillan.
- Jones, A., & Martens, J. (2020). EPAs and African development. *Global Policy Journal*
- Head, K., & Mayer, T. (2014). Gravity equations: Workhorse, toolkit, and cookbook. In *Handbook of international economics* (Vol. 4, pp. 131-195). Elsevier.
- Hertel, T. W. (1997). *Global trade analysis: modeling and applications*. Cambridge university press.
- Hinkle, L. E., & Schiff, M. (2004). Economic Partnership Agreements between Sub-Saharan Africa and the EU: A development perspective. *The World Economy*, 27(9), 1321–1333.
- Hoekman, B., & Nicita, A. (2011). Trade policy, trade costs, and developing country trade. *World development*, 39(12), 2069-2079.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2011.05.013>
- Horridge, M. (2003). *ORANI-G: A Generic Single-Country Computable General Equilibrium Model*. Centre of Policy Studies, Monash University
- Huang, S., & Koutroumpis, P. (2023). European multi regional input output data for 2008–2018. *Scientific Data*, 10(1), 218. <https://doi.org/10.1038/s41597-023-02117-y>
- ITC. (2023). AfCFTA: A new opportunity for African businesses. Trade Brief, Geneva
- Kalenga, A. M. (2022). Challenges and opportunities of the SADC EPA (African Trade Policy Centre Working Paper No. 89).
- Krugman, P., Obstfeld, M., & Melitz, M. (2018). *International Economics: Theory and Policy*, 11th Global Edition.
- Laporte, G., & Bossuyt, F. (2022). The EU's trade and development policy: From aid to trade. ECDPM Discussion Paper, 304.
- Leontief, W. W. (1936). Quantitative input and output relations in the economic systems of the United States. *The review of economic statistics*, 105-125.
- Luke, D., McCartan-Demie, K., & Guepie, G. (2022). Africa's trade arrangements with the European Union and China. In *How Africa Trades*. London School of Economics and Political Science (LSE). <https://eprints.lse.ac.uk/125025/>
- Miller, R. E., & Blair, P. D. (2009). *Input-output analysis: foundations and extensions*. Cambridge university press.
- Morales Meoqui, J. (2010). *Smith's and Ricardo's common logic of trade*.

- OECD. (2021). Trade facilitation and African economic development. OECD Policy Insights, Paris
- Sindzingre, A. (2008). The European Union Economic Partnership Agreements with Sub-Saharan Africa (UNU-CRIS Working Paper W-2008/5).
- Schiff, M., & Winters, L. A. (2003). *Regional integration and development*. World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/15172>
- Tinbergen, J. (1962). Shaping the world economy; suggestions for an international economic policy.
- Varian, H. R. (2014). Intermediate microeconomics with calculus: a modern approach. WW norton & company.
- WTO. (2023). World trade statistical review 2022. World Trade Organization.
- World Bank. (2022). Connecting to compete: Trade logistics in the global economy. Washington, DC: World Bank.
- African Union. (2023). Framework on industrialisation and trade-related policy tools in Africa. Addis Ababa.
- UNCTAD. (2021). Economic development in Africa report 2021. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development.
- UNCTAD. (2022). World investment report 2022: International tax reforms and sustainable investment. Geneva: United Nations.
- UNCTAD. (2022a). World investment report 2022: International tax reforms and sustainable investment. Geneva: UNCTAD.
- UNCTAD. (2022b). Africa trade report 2022: Energy exports and global shocks. Geneva: UNCTAD.
- UNCTAD. (2023). Economic development in Africa report 2023: Building productive capacities for inclusive growth. Geneva: UNCTAD.

- UNCTAD. (2023b). Economic development in Africa report 2023: The potential of Africa to capture gains from green industrialization. Geneva: UNCTAD.
- UN. (2009). System of National Accounts 2008 (SNA 2008). United Nations, Eurostat, IMF, OECD, World Bank.
- United Nations, Eurostat, International Monetary Fund (IMF), Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), & World Bank. (2009). System of National Accounts 2008 (SNA 2008). New York: United Nations.
- World Bank. (2022). Connecting to compete: Trade logistics in the global economy. Washington, DC: World Bank.
- European Commission. (2022). SADC EPA: Overview and country profiles. DG Trade.
- European Commission. (2023a). ESA EPA overview. Retrieved June 11, 2025, from <https://policy.trade.ec.europa.eu>
- European Commission. (2023b). Africa–EU relations: Trade statistics. Directorate-General for Trade. <https://policy.trade.ec.europa.eu>
- European Commission. (2023c). SADC EPA factsheet. Directorate-General for Trade. https://policy.trade.ec.europa.eu/publications/sadc-epa-factsheet_en
- European Commission. (2023d). Central Africa EPA report. <https://policy.trade.ec.europa.eu>
- European Commission. (2023e). Overview of Economic Partnership Agreements (EPAs). Brussels: Directorate-General for Trade.
- European Commission. (2023f). Support to EPA implementation in SADC region
- European Council on Foreign Relations. (2022). Trading aims: The value of Africa's deep integration trade agreement. ECFR Analysis.
- Eurostat. (2023). International trade by partner and product group (Comext Database), Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://comext.ec.europa.eu>
- Eurostat. (2023). EU trade in goods with Sub-Saharan Africa. <https://ec.europa.eu/eurostat>

Eurostat. (2023b). EU trade with Africa – Key partner countries. <https://ec.europa.eu/eurostat>

Eurostat. (2013). European system of accounts – ESA 2010. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Η Μεθοδολογία των Πινάκων Εισροών – Εκροών και οι Περιφερειακές Εφαρμογές τους

I.1 Ιστορική Αναδρομή και Θεμελίωση

Η έννοια του πίνακα εισροών-εκροών εισήχθη από τον Wassily Leontief τη δεκαετία του 1930, ως εργαλείο για την ποσοτική ανάλυση της διασύνδεσης μεταξύ των παραγωγικών τομέων μιας οικονομίας. Ο Leontief πρότεινε ένα σύστημα που αποτυπώνει τις ροές αγαθών και υπηρεσιών μεταξύ των κλάδων της παραγωγής και της τελικής ζήτησης, επιτρέποντας την ανάλυση της εξάρτησης των επιμέρους τομέων μεταξύ τους. Η καινοτομία του Leontief τιμήθηκε με το Βραβείο Νόμπελ το 1973.

Η πρώτη μεγάλης κλίμακας εφαρμογή πραγματοποιήθηκε στις ΗΠΑ το 1941, με την κατάρτιση πίνακα 42 κλάδων για τις ανάγκες του πολεμικού σχεδιασμού. Το 1947, το Γραφείο Στατιστικής Εργασίας εκπόνησε ανάλυση για 500 κλάδους, επιβεβαιώνοντας την πρακτική αξία του εργαλείου. Έκτοτε, οι πίνακες εισροών-εκροών καθιερώθηκαν διεθνώς ως βασικό εργαλείο μακροοικονομικής και περιφερειακής ανάλυσης.

I.2 Θεωρητική Δομή και Λειτουργία

Ο πίνακας εισροών-εκροών (Input–Output Table) αποτελεί ένα λογιστικό εργαλείο που καταγράφει με συστηματικό τρόπο τις οικονομικές συναλλαγές μεταξύ των διαφόρων παραγωγικών κλάδων μιας οικονομίας εντός μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Η θεμελιώδης λογική πίσω από τον πίνακα είναι η ισορροπία μεταξύ συνολικών εισροών και συνολικών εκροών για κάθε κλάδο, όπως αποτυπώνεται στην εξίσωση:

Συνολικές εκροές = Συνολικές Εισροές

Αυτή η λογιστική ταυτότητα διασφαλίζει τη συνέπεια των δεδομένων και αποτελεί τη βάση για την εφαρμογή υποδειγμάτων πρόβλεψης και οικονομικής ανάλυσης. Ο πίνακας δομείται σε τρία βασικά μέρη:

Τομέας Παραγωγής

Καταγράφει τις ενδοκλαδικές συναλλαγές, δηλαδή τις πωλήσεις κάθε κλάδου προς άλλους κλάδους (γραμμές) και τις αγορές του από άλλους κλάδους (στήλες). Αντικατοπτρίζει το τεχνολογικό πρότυπο παραγωγής και τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Τομέας Πληρωμών Πρωτογενών Εισροών (Primary Inputs)

Περιλαμβάνει στοιχεία όπως τις αμοιβές εργασία, τις αποσβέσεις, τους φόρους επί των προϊόντων και της παραγωγής και τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών. Αυτός ο τομέας ολοκληρώνει τις εισροές κάθε κλάδου που δεν προέρχονται από άλλους παραγωγικούς κλάδους.

Τομέας Τελικής Ζήτησης (Final Demand)

Απεικονίζει τη ζήτηση των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών από τελικούς χρήστες, και περιλαμβάνει την ιδιωτική κατανάλωση (νοικοκυριών), τη δημόσια κατανάλωση (κράτους), ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου (επενδύσεις), τη μεταβολή αποθεμάτων και τις εξαγωγές. Ο τομέας αυτός συμπληρώνει τις εκροές κάθε κλάδου προς μη παραγωγικές χρήσεις.

I.3 Οι διαπεριφερειακοί πίνακες εισροών–εκροών

Οι διαπεριφερειακοί πίνακες εισροών–εκροών αποτελούν μια επεκτάσιμη μορφή του παραδοσιακού υποδείγματος εισροών–εκροών του Leontief, η οποία επιτρέπει τη χαρτογράφηση των οικονομικών ροών όχι μόνο μεταξύ παραγωγικών τομέων, αλλά και μεταξύ γεωγραφικών περιφερειών. Ειδικότερα, σε ένα διαπεριφερειακό πλαίσιο, καταγράφονται οι ροές αγαθών και υπηρεσιών που διακινούνται από έναν κλάδο σε μια συγκεκριμένη περιφέρεια προς άλλους

κλάδους είτε στην ίδια περιφέρεια είτε σε διαφορετικές περιφέρειες (Huang & Koutroumpis, 2023). Αυτό επιτρέπει την ανάλυση της περιφερειακής αλληλεξάρτησης και της χωρικής διάχυσης των οικονομικών δραστηριοτήτων, αναδεικνύοντας την επίδραση που ασκούν οι παραγωγικές μεταβολές σε μια περιοχή στην υπόλοιπη επικράτεια. Οι πίνακες αυτοί αποτελούν βασικό εργαλείο για τη διαμόρφωση στοχευμένων περιφερειακών πολιτικών, την αξιολόγηση των χωρικών επιπτώσεων επενδύσεων ή διαρθρωτικών αλλαγών, καθώς και για την ποσοτική εκτίμηση της συμβολής των περιφερειών στην εθνική και ευρωπαϊκή οικονομία. Η κατασκευή τους απαιτεί συνήθως τη χρήση τεχνικών εκτίμησης, όπως η μέθοδος RAS ή η CHARM, λόγω έλλειψης πλήρων πρωτογενών δεδομένων σε επίπεδο περιφέρειας, ενώ τα τελευταία χρόνια ενισχύεται από την ανάπτυξη βάσεων δεδομένων όπως οι FIGARO και MRIO σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

I.4 Ο πίνακας εισροών-εκροών της ΕΕ

Ο πίνακας εισροών–εκροών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το έτος 2022, όπως δημοσιεύθηκε από τη Eurostat, παρουσιάζει αναλυτικά τις οικονομικές ροές μεταξύ των κλάδων της παραγωγής και της κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των εισαγωγών και εξαγωγών σε τιμές βάσης

Πίνακας Π

CPA product sections	All activities	Producing activities (NACE sections)											Imports of goods and services	Total supply at basic prices
		Agriculture, forestry and fishing	Industry	Construction	Distributive trades, transport, accommodation and food services	Information and communication services	Financial and insurance activities	Real estate activities	Business services	Public administration, defence, education, human health	Arts, entertainment; other services			
Agricultural, forestry and fishing products	592	583	3	0	3	0	0	0	1	2	0	70	662	
Industrial products	9 797	38	9 532	42	116	10	1	3	15	37	5	1 703	11 500	
Constructions and construction works	2 214	2	52	2 107	14	3	0	14	14	7	2	6	2 220	
Distributive trades, transport, accommodation and food services	5 958	8	237	13	5 584	38	1	4	32	23	18	618	6 576	
Information and communication services	1 681	0	37	2	28	1 547	8	1	40	14	5	148	1 830	
Financial and insurance services	1 353	0	0	0	2	0	1 339	0	10	2	0	146	1 499	
Real estate services	2 049	2	37	11	26	1	16	1 922	8	22	3	7	2 056	
Business services	3 570	3	287	26	117	57	23	5	2 961	79	14	365	3 935	
Public administration, defence, education, human health & social work	3 712	0	4	0	6	2	0	1	16	3 677	6	37	3 749	
Arts, entertainment; other services	747	1	9	0	17	5	0	1	3	12	700	6	753	
All products	31 674	638	10 197	2 200	5 911	1 663	1 387	1 950	3 099	3 875	752	3 106	34 779	

Πηγή: <https://ec.europa.eu/eurostat>

Ο πίνακας που παρουσιάζεται παραπάνω αποτελεί ένα μέρος του πίνακα εισροών–εκροών σε τιμές βάσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (2022), όπως δημοσιεύεται από την Eurostat στο πλαίσιο του συστήματος FIGARO. Στον πίνακα απεικονίζονται οι συναλλαγές προϊόντων προς παραγωγικές δραστηριότητες, προσδιορίζοντας την αξία (σε δισ. ευρώ) των ενδιάμεσων παραδόσεων κάθε τύπου προϊόντος προς διαφορετικούς τομείς παραγωγής.

Η διαγώνιος του πίνακα (π.χ. 583 για αγροτικά προϊόντα στον πρωτογενή τομέα, 2.961 για υπηρεσίες επιχειρήσεων προς τον ίδιο κλάδο) αναδεικνύει τη μη αυτοτελή κατανάλωση των ίδιων προϊόντων εντός του ίδιου τομέα. Για παράδειγμα, ο βιομηχανικός τομέας χρησιμοποιεί κυρίως "βιομηχανικά προϊόντα" με αξία 9.532 δισ. ευρώ, γεγονός που επιβεβαιώνει τη σημασία της ενδοτομεακής ζήτησης στην παραγωγική λειτουργία της ΕΕ.

Τέλος, η τελευταία στήλη "Total supply at basic prices" αντιστοιχεί στην συνολική προσφορά κάθε τύπου προϊόντος στην οικονομία (εγχώρια παραγωγή + εισαγωγές). Η συνολική αξία όλων των προϊόντων ανέρχεται σε 34.779 δισ. ευρώ, εκ των οποίων τα 31.674 δισ. ευρώ προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή.

I.5 Ανάλυση Επιπτώσεων και Πολλαπλασιαστές

Η ανάλυση επιπτώσεων με χρήση πινάκων εισροών-εκροών επιτρέπει την εκτίμηση των άμεσων, έμμεσων και επαγόμενων επιδράσεων από μεταβολές στην τελική ζήτηση. Ο υπολογισμός πολλαπλασιαστών (εισοδήματος, απασχόλησης) βασίζεται στην αντιστροφή του πίνακα Leontief:

$$(I - A)^{-1}$$

Όπου A είναι ο πίνακας τεχνικών συντελεστών. Το αποτέλεσμα επιτρέπει τη μέτρηση του συνολικού αποτελέσματος (π.χ. σε ΑΕΠ ή θέσεις εργασίας) από μια εξωγενή μεταβολή, όπως η εγκατάσταση μιας νέας βιομηχανίας ή δημόσια επένδυση (Leontief, 1936; Miller & Blair, 2009).

I.6 Συμπεράσματα

Οι πίνακες εισροών-εκροών αποτελούν θεμελιώδες εργαλείο για την κατανόηση της δομής της οικονομίας, την αξιολόγηση πολιτικών και την ανάλυση περιφερειακών επιπτώσεων. Η δυνατότητα ποσοτικοποίησης της διακλαδικής εξάρτησης και των επιδράσεων της ζήτησης ενισχύει την αποτελεσματικότητα του σχεδιασμού πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης.